

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Studijní obor: Sociální pedagogika

Finanční gramotnost v oblasti všeobecné primární prevence
Financial literacy in general primary prevention

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

PhDr. Jiří Kameníček, CSc.

Autor:

Evelína Hettnerová, DiS.

Praha, 2021

Poděkování:

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Jirímu Kameníčkovi CSc. za odborné vedení, čas, trpělivost a cenné rady, které mi věnoval během řešení dané problematiky. Dále bych chtěla poděkovat za spolupráci učitelům a žákům ZŠ Marjánka, kteří mi pomohli při sběru dat k praktické části bakalářské práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem řádně uvedla a citovala všechny použité prameny a literaturu. Současně prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s trvalým uložením elektronické verze mé práce v databázi systému meziuniverzitního projektu Theses.cz za účelem soustavné kontroly podobnosti kvalifikačních prací.

V Praze, 12. 7. 2021

.....

Evelína Hettnerová

ANOTACE

Bakalářská práce „Finanční gramotnost v oblasti všeobecné primární prevence“ má za cíl podat obraz o povědomí finanční gramotnosti žáků Základní školy Marjánka a porovnat úroveň znalostí finanční gramotnosti u žáků a žaček v rámci jednotlivých tříd na druhém stupni. Cílem práce je rovněž ukázat, že je důležité vytvářet návyky finanční gramotnosti již na základních školách, a proto doporučuje zařadit téma Finanční gramotnost mezi základní témata všeobecné primární prevence.

KLÍČOVÁ SLOVA

primární prevence, finanční gramotnost, preventivní programy, žáci, lektor

ANNOTATION

The bachelor's thesis "Financial literacy in the field of general primary prevention" aims to give a picture of the awareness of financial literacy of Marjánka Elementary School pupils and to compare the level of financial literacy knowledge of pupils within individual classes at the second stage. The aim of the thesis is also to show that it is important to create financial literacy habits in primary schools, and therefore recommends including the topic of Financial Literacy among the basic topics of general primary prevention.

KEYWORDS

primary prevention, financial literacy, prevention programs, pupils, lecturer

OBSAH

I. ÚVOD	8
II. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Primární prevence	10
1.1 Definice.....	10
1.2 Cíle	10
1.3 Rozdělení	11
1.3.1 Všeobecná primární prevence.....	11
1.3.2 Selektivní primární prevence.....	16
1.3.3 Indikovaná primární prevence	17
2. Finanční gramotnost.....	20
2.1 Příčiny finanční negramotnosti	23
2.1.1 Podmínky, ve kterých jedinec vyrůstá	24
2.2 Důsledky finanční negramotnosti.....	25
3. Specifická témata finanční gramotnosti	27
3.1 Platební karty	27
3.2 Bankovní účty	32
3.3 Bankovní a nebankovní společnosti	34
4. Znalost finanční gramotnosti u dětí základních škol	35
4.1 Prevence finanční negramotnosti u dětí a mladistvých	36
III. PRAKTICKÁ ČÁST	37
5. Metodologie výzkumu	38
5.1 Cíl výzkumu.....	38
5.2 Výzkumné otázky.....	38
5.3 Metody tvorby dat	38
5.4 Praktický průběh realizace.....	39
6. Výzkumný soubor.....	40
6.1 Nominace výzkumného souboru.....	40
6.2 Popis výzkumného souboru.....	40
6.3 Metody analýzy dat	40
6.4 Etické aspekty výzkumu.....	40
7. Výsledky výzkumu	41
7.1 Demografické údaje	41
7.2 Znalosti týkající se finanční gramotnosti.....	44
IV. DISKUZE	54

V. ZÁVĚR	56
VI. SEZNAM POUŽITÉ LITARATURY	58
VII. PŘÍLOHY	60
Příloha A.....	60
Příloha B.....	61

I. ÚVOD

Finanční gramotnost je tématem, které patří mezi základy všeobecného přehledu. K mému výběru tématu bakalářské práce: **Finanční gramotnost v oblasti všeobecné primární prevence**, mě vedla dvě rozhodovací fakta. Chtěla jsem využít své zkušenosti a znalosti ze své profese lektorky programů všeobecné primární prevence. Jelikož mi záleží na vedení dětí ke zdravým návykům, ráda bych dosvědčila, že by téma finanční gramotnosti mělo být součástí témat všeobecně primárně preventivních programů. I přes to, že považuji finanční gramotnost za důležitou, mezi častá témata daných programů zařazena není. To je důvod, proč jsem tyto dvě části spojila v jedno téma bakalářské práce. Díky lektorským zkušenostem si uvědomuji, že téma finanční gramotnosti v oblasti témat všeobecné primární prevence základních škol, skutečně chybí.

Dítě, které vyrůstá ve finančně negramotné rodině, automaticky může pochytit špatné finanční návyky, které v pozdějším věku aplikuje do života. Později je dítě ovlivněno i svými vrstevníky, učiteli, přáteli, širší rodinou a dalším okolím. To vše ho formuje a vytváří základní návyky. Cesty ke zlepšení povědomí o této problematice existují. Jednou ze smysluplných cest jsou interaktivní programy všeobecné primární prevence. Mají za cíl žáky inspirovat, motivovat, učit novému přístupu a pohledu na život. Zařadit téma finanční gramotnosti mezi základní témata všeobecné primární prevence je důležitým a přínosným krokem pro celou společnost, neboť mezi lidské priority obecně patří zdraví. Domnívám se, že povědomí o financích se zdravím úzce souvisí, neboť dostatek financí nám umožňuje žít zdravý, vyrovnaný a spokojený život.

Úkolem bakalářské práce je zmapovat úroveň finanční gramotnosti žáků druhého stupně Základní školy Marjánka, kde jsem působila jako lektorka všeobecné primární prevence. Žáci mě zde znali, což je důležitý aspekt pro validnější výsledky dotazníkového šetření.

Základní školu Marjánka považuji za ojedinělou tím, že ji navštěvují žáci, kteří mají široké zájmy. Škola se zaměřuje na výuku cizích jazyků, což může souviset s tím, že ji navštěvuje mnoho žáků cizího původu. Cizinci, pracující i žijící v České republice s dětmi, kteří český jazyk plně neovládají, mohou své děti svěřit do speciálního systému výuky českého jazyka. Škola podporuje integraci žáků českého původu se žáky původu jiného. Nabízí nejen začlenění mezi žáky, nýbrž se zaměřuje se i na kvalitní a rychlejší integritu do českého prostředí. Školu navštěvují žáci různých národností. Nejvíce bychom zde našli českých

dětí. Můžeme se zde setkat i s dětmi národnosti ruské, ukrajinské, arménské a francouzské. Žáci většinou pocházejí ze středně situovaných až bohatých rodin.

Další z charakterů této školy je podpora motivace žáků ke sportu a umění. Základní škola Marjánka spolupracuje s profesionálním sportovním klubem AC Sparta Praha. Mimo fotbal škola dále podporuje zdravý vztah ke sportovním činnostem jako je například sportovní gymnastika. Žáci mají možnost zařazení do sportovní třídy se speciálním režimem pro sportovce. Pokud žáci nenajdou vášeň ke sportovním aktivitám, mohou se věnovat hudebnímu umění ve sborovém zpěvu, nebo hře na flétnu.

Mezi další odlišnosti patří klasifikace. Od čtvrtého ročníku škola preferuje bodový systém místo běžné klasifikace. Cílem je zdůraznit, co žák umí a zná, místo toho, aby se zviditelnily jeho nedostatky a neznalosti. Touto cestou je žák více motivován nejen ve škole a k lepším výsledkům, ale i celoživotně.

Bakalářská práce zjišťuje, jaká je zde informovanost žáků o finanční gramotnosti a rovněž srovnává úroveň finanční gramotnosti mezi jednotlivými třídami napříč druhým stupněm dané školy.

II. TEORETICKÁ ČÁST

1. Primární prevence

1.1 Definice

Název termínu prevence pochází z latiny a lze jej přeložit jako předcházení. Všeobecná prevence je název dokumentu vydaného § 30, odst. 1) zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) v platném znění vydávám jako statutární orgán školy tuto směrnicí.¹ Tato směrnice pracuje se souborem opatření týkajících se širšího okruhu nežádoucích možných činů, jevů a situací, které mohou v průběhu života potkat každého jedince.²

Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování popisuje všeobecnou primární prevenci jako všechna opatření, jejichž cílem a smyslem je předcházet a minimalizovat jevy spojené s rizikovým chováním a jeho následky.³

1.2 Cíle

Základní cíle, které by měl každý všeobecně preventivní program na školách splňovat, jsou:⁴

- Podpora kolektivu k zodpovědnému přístupu během naplňování svého volného času.
- Vedení kolektivu k pochopení důležitosti vytvářet zdravý přístup k životním událostem.
- Směřovat kolektiv k samostatnému myšlení a přirozené potřebě mít úspěšný vztah sám se sebou.
- Vést kolektiv k samostatnému myšlení a přirozené potřebě mít úspěšné a zdravé vztahy s okolím.

¹ FRIEDL Arnošt. Školské zákony: (komentář): ve znění platném k 1. 1. 2001. 4. dopl. vyd. Praha: Eurounion, 2001. ISBN 80-85858-95-9, s. 36

² BÁRTÍK Pavel, MIOVSKÝ Michal, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7, s. 23

³ MIOVSKÝ Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.

⁴ MARTANOVÁ Veronika. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-75-0, s. 23

- Vést žáky k dovednosti efektivně řešit nepříjemné konfliktní situace.

Pokud bych měla shrnout cíle všeobecného primárního programu, jde o změnu chování. Tyto změny chování v postojích a hodnotách by ideálně měly korelovat s danou informovaností

a teoretickými znalostmi každého žáka. Jinými slovy, všechny změny životního pohledu musí být v souladu s erudovaností jedince. Jedině tak může dojít k efektivnímu výsledku v praktickém životě.⁵

Všeobecné preventivní programy, které směřují k jasnému zacílení pouze předávat informace, bývají rizikové. Nedojde-li k potřebnému zážitku, který k programu patří, pak jsou výsledky bez efektu. Na příkladu uvedu preventivní programy, které jsou založeny na velkém přívalu informací, avšak bez interaktivního zážitku. Pokud budou žáci pouze zahrnuti informacemi, je možné, že si uvědomí cenu alkoholu a cigaret. Je možné, že změní názor a pohled na alkohol a tabákové výrobky. Je bohužel docela jisté, že k efektivnímu snížení samotného užívání alkoholu a tabákových výrobků nedojde.⁶

Preventivní program by se mohl považovat za nesplněný, pokud nedošlo k jeho efektivnímu výsledku. Je nutné dodat, že efektivitu programu lze dosáhnout, pokud máme jasnou zakázku. U všeobecné prevence se toho dosahuje velice složitě, není-li ujasněn jasný cíl, ke všemu se přistupuje obecně. Naopak, pokud je spolupráce s cílovou skupinou na jiné než všeobecné rovině, efektivita roste.

1.3 Rozdělení

Primární prevence se dělí na primární prevenci všeobecnou, selektivní a indikovanou. O jednotlivých druzích budou konkrétně pojednávat následující kapitoly.

1.3.1 Všeobecná primární prevence

Všeobecná prevence může sloužit k prvotnímu rozpoznání kolektivního problému. Tento problém zpravidla zasahuje celý kolektiv. Pokud by taková situace nastala, je zapotřebí zasáhnout. Přerušit primární prevenci a navrhnout změnu pro selektivní.

⁵ Nešpor K., Csémy L., Pernicová H.: Zásady efektivní primární prevence. Sportpropag pro MŠMT, Praha 1999, s. 8.

⁶ Nešpor K., Csémy L., Pernicová H.: Zásady efektivní primární prevence. Sportpropag pro MŠMT, Praha 1999, s. 9.

Všeobecný preventivní program si dává za cíl žáky oslovit jinou formou, než probíhá obvyklá výuka základních škol. Průběh programů se u jednotlivých organizací může lišit v detailech. Zásady jsou ale společné. Například: žáci sedí v kruhu, aby měli lektori i žáci stejné podmínky. Díky stejně nastaveným podmínkám v kruhu vzniká důvěra mezi lektory a žáky.⁷ Pozitivní a důvěryhodný vztah žáků a lektorů se v průběhu programu musí posilovat. Především komunikací v přátelském duchu. Žáci mohou lektorům tykat. Žáci se mohou lektorům svěřit. Žáci mají možnost volby svěřením osobně, nebo mohou využít anonymní formu prostřednictvím napsání anonymního dotazu. Na anonymní dotazy odpovídají lektori, kteří jsou jediní, kdo viděli rukopis tazatele, aby byla zachována anonymita.

Žáci jsou často zpočátku nervózní. Komunikací a otevřeností lektorské spolupráce lze nervozitu zmírnit, nebo zcela odstranit.

Nezdravě vytvořenému vztahu je třeba předcházet. Vztah vzájemné důvěry mezi žáky a lektory je pro dosažení efektivního výsledku preventivního programu klíčový. Obvykle hraje významnou roli čas. Programy bývají nejčastěji dvou až tříhodinové (záleží na konkrétní zakázce mezi školou a organizací).

Žáci se s lektory obvykle vídají dvakrát během školního roku po dobu několika let. Poprvé se s programem setkají ve druhém nebo třetím ročníku základní školy. V ideálním případě jsou žáci vedeni po celou dobu jednou lektorskou dvojicí.⁸ To je důvod, proč se na vztah klade tak velký důraz.

Program probíhá v souladu s jasnou strukturou. Na začátku se obě strany vzájemně představí. Lektori sdělí žákům svá jména a žáci na oplátku svoje. Dále je nezbytné ujasnit si pravidla, která je nutno dodržovat po celou dobu programu. Žáci se dozvědí, co je v průběhu programu čeká, aby věděli, na co se můžou těšit, popřípadě si připravovat otázky, které je k tématu zajímají. Poté se odpovídá na předem danou otázku související s tématem bloku. Například při tématu šikana může otázka znít „Kdo mě naposledy rozzlobil?“.

⁷ JURÁKOVÁ Marcela. *Primární prevence: sborník pro školní metodiky prevence*. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-7083-677-6, s. 54.

⁸ MARTANOVÁ Veronika. *Manuál certifikátora: nástroj k praktické realizaci procesu certifikace dle certifikačního řádu a metodiky místního šetření v souladu se standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-92-7, s. 41.

Následuje realizace programu. Nejdříve aktivační technika, která je spjata s konkrétním tématem. Pokud se třídní kolektiv potřebuje mezi sebou více poznat, jejich hlavním problémem je selekce mezi žáky a neutužování kolektivu. Žákům, bude přidělena aktivační technika na podporu spolupráce a komunikace. Žáci budou jemně donuceni ke komunikaci se všemi členy třídy. Vzájemná spolupráce jim ukáže, jací jsou oni samotní i jací jsou jejich spolužáci.⁹ Uvědomí si a zažijí přínos spolupráce a správné komunikace. Mohou se blíže poznat, mohou blíže poznat sami sebe a tyto informace dále využívat.¹⁰

Po aktivační technice následuje krátká reflexe aktivity. Díky ní si žáci uvědomí, proč ji praktikovali a co jim měla přinést. Pokud by se aktivační technika nezdařila, sebereflexí a společnou komunikací přijdou na důvody, proč se spolupráce nepodařila. Následně aktivační techniku mohou praktikovat znovu a lépe.

Po sebereflexi aktivační techniky žáky čeká hlavní technika¹¹. I ta se stále drží prvotního cíle. A řeší hlavní problém v třídním kolektivu. U hlavní techniky je kladen větší důraz na detailnější odhalení důvodů zadaného problému. Například proč žáci nechtějí spolupracovat, nebo proč mají problém mezi sebou komunikovat. Hlavní technika je delší a slouží k hlubšímu a zevrubnějšímu zamyšlení. Ideální výsledek je, když žáci sami přijdou na příčinu problému, proč jejich třída v některé oblasti aktivit nefunguje, jak by měla.

Po dokončení a provedení hlavní techniky následuje její reflexe. Během ní má každý žák dostatek možností, aby se k použité technice vyjádřil. Žák se může vyjádřit k vlastnímu výkonu i k výkonu celé třídy. Žák může hodnotit a sdělit třídnímu kolektivu s čím byl spokojen, co se mu líbilo, nebo naopak s čím spokojený nebyl a co se mu nelíbilo. Především je lektory veden tak, aby si uvědomil, jak může svůj přístup zlepšit. Jak může příště dosáhnout uspokojivějšího výsledku v případě, že by se hlavní technika nezdařila podle očekávání.¹²

V poslední části všeobecného preventivního programu se odpovídá na anonymní dotazy a proběhne celkové zhodnocení žáky i lektory. Lektori se s dětmi rozloučí a ukončí program pro jedno pololetí.

⁹ BĀRTÍK Pavel, MIOVSKÝ Michal, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7, s. 53.

¹⁰ Prev-Centrum, z. ú. Metodika programu všeobecné primární prevence pro 1. stupeň základní školy, verze 3/2016, s. 22.

¹¹ Prev-Centrum, z. ú. Metodika programu všeobecné primární prevence pro 1. stupeň základní školy, verze 3/2016, s. 24.

¹² Prev-Centrum, z. ú. Metodika programu všeobecné primární prevence pro 1. stupeň základní školy, verze 3/2016, s. 33.

Cílovou skupinou všeobecné primární prevence je sociální soubor jedinců o vyšším počtu.¹³ Nejčastěji to bývají žáci základních a středních škol, či jiná sociální skupina. Žáci, studenti, či osoby patřící do cílové skupiny však nesmí spadat do kategorie ohroženého kolektivu se zvýšenou mírou znaků rizikového chování.¹⁴ Pro skupiny vyskytující se v rizikové oblasti je určena sekundární či terciární prevence. Tyto prevence pracují odlišně, s jinými cíli a s jinou cílovou skupinou.

U všeobecné prevence mluvíme o základních tématech, se kterými se potýká v průběhu života každý jedinec. Jejím úkolem a cílem je snížit vznik nebezpečných životních situací. Slouží tedy pro odborné předání teoretických informací, které jsou následně vyzkoušené v aktivačních či jiných technikách preventivního programu tak, aby pozitivně ovlivnily životní orientaci každého jedince. MŠMT rozděluje rizikové chování u dětí a mladistvých do devíti základních kategorií:

1. záškoláctví
2. šikana a extrémní projevy agrese
3. extrémní rizikové sporty a rizikové chování v dopravě
4. rasismus a xenofobie
5. negativní působení sekt
6. sexuální rizikové chování
7. závislostní chování (adiktologie)¹⁵

Těchto sedm skupin lze přiřadit do oblastí rizikového chování jednoznačně. Následující dvě skupiny jsou taktéž řazeny do standardů kvalitních všeobecných primárních programů prevence i výchovy a vedení žáků. Jednoznačně však nelze říci, zda je nezbytné řadit je do souhrnu rizikového chování:

8. okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte
9. spektrum poruch příjmu potravy

¹³ MARTANOVÁ Veronika. *Manuál certifikátora: nástroj k praktické realizaci procesu certifikace dle certifikačního řádu a metodiky místního šetření v souladu se standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-92-7, s. 54-55.

¹⁴ JURÁKOVÁ Marcela. *Primární prevence: sborník pro školní metodiky prevence*. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-7083-677-6, s. 38.

¹⁵ BĀRTÍK Pavel, MIOVSKÝ Michal, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7, s. 42.

Důvodem k rozdělení na dvě skupiny témat: 1-7 (záškoláctví, šikana a extrémní projevy agrese, extrémní rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, rasismus a xenofobie, negativní působení sekt, sexuální rizikové chování, závislostní chování [adiktologie]) jako jednu skupinu jasně patřící pod okruh rizikového chování, a skupinu s tématy 8 (okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte) a 9 (spektrum poruch příjmů potravy) řadit odděleně, je rozdílnost v příčinách a v následcích problémových okruhů.¹⁶ Z tohoto důvodu jde o zvolení jiného pohledu a přístupu k řešení.

První skupina nepotřebuje komplexnější přístup a péči. Naopak, druhá skupina vyžaduje v procesu řešení širší pohled, a to biopsychosociální. Aby se podařilo dosáhnout efektivního řešení daného problému, nestačí jen jednoduchý zdravotnický dohled bez komplexnější kontroly. Důvody, proč jsou v oblasti všeobecné primární prevence kladeny vyšší nároky a proč je rozdělení témat detailnější, jsou zřejmé.

Dítě vyrůstá a je ovlivněno především rodinnými podmínkami. Další sociální skupinou, která má na vzdělávání a na formování životních postojů, a která mění přístup k životu podobně výrazně jako rodina, je právě třídní kolektiv. Všeobecná školní prevence je považována za minimální potřebné opatření značně přispívající k formování osobnosti. Tyto dvě sociální skupiny formují jedince v průběhu vytváření životních základů nejvíce. Pokud bychom vyrůstali v rodině s nepříznivými podmínkami pro zdravý rozvoj, škola se může snažit posílit náš rozvoj sebevíce, ale výsledky budou znatelně nekvalitní. Naproti tomu, pokud budeme mít jedince, který vyrůstá v ideálně zdravých rodinných podmínkách, avšak ve třídě se nevytvořilo ideální a zdravé klima, k jeho celkově nežádoucímu vývoji to nutně vést nemusí. Víme, že prvotní vlivy na sebezvoj každého jedince vycházejí z rodinných podmínek. Nelze však přesně stanovit, o kolik je rodinné zázemí důležitější než vliv třídního kolektivu. Vždy záleží na individuálních okolnostech.

S tématy spadajícími do zmíněných devíti skupin spolupracuje školní metodik prevence. Školní metodik prevence cíleně uvádí do souladu metodické vedení pedagogů a je podporou výchovného vedení třídních kolektivů. Metodik prevence dále poskytuje jakoukoliv pomoc v případě informační a poradenské náplně žákům i učitelům. V oblasti realizace všeobecně primárních programů má metodik dvě možnosti. Může vést a realizovat programy samostatně. Není potřeba, aby každé školní zařízení mělo nasmlouvanou organizaci, která poskytuje primárně preventivní programy, pokud má

¹⁶ BĀRTÍK Pavel, MIOVSKÝ Michal, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7, s. 44-49.

školní metodik prevence potřebné kompetence a vzdělání a dokáže sám tyto programy účelně realizovat.

To s sebou však může přinášet jak pozitivní, tak rovněž i negativní následky. Je nezbytné dbát na zdravé vztahy v každé třídě. Metodik prevence může ve srovnání s externími lektory věnovat každé třídě více času i péče. Metodik prevence má dostatečný přehled o vztazích mezi žáky. Zná jejich historii a zpravidla dokáže pochopit v souvislosti všech vlivů (především rodiny) i chování rizikových žáků. Má tedy možnost pracovat s nimi komplexně.

Rizikem a jedním z negativních faktorů spolupráce s metodikem prevence v rámci všeobecného primárního programu však může být jeho subjektivní pohled na jednotlivce v třídním kolektivu. Takzvané nálepkování. Pokud si škola zvolí organizaci, která plní povinnost školní prevence, pak metodik úzce spolupracuje s externími lektory. Externí lektor sice nemá takové znalosti, jako může mít školní metodik, ale má objektivnější pohled na třídní kolektiv. Což bývá zřetelnou a často i výraznou výhodou.

Úspěch celého programu a efektivní naplnění požadavků prevence pak závisí na domluvě mezi lektorem a školním metodikem prevence. Metodik spolupracuje se všemi lektory, kteří poskytují státně povinnou primární prevenci. Jeho úkolem je vždy informovat o aktuálním dění v příslušné třídě. Například informovat o blížících se nápravných úkonech, nebo o těch úkonech, které bylo vhodné učinit, pokud je daný kolektiv hodnocen jak problémový.¹⁷

1.3.2 Selektivní primární prevence

Selektivní primární prevence probíhá jiným způsobem než všeobecná. Často se vyvíjí ve spojitosti s informacemi od lektorů, kteří třídnímu učiteli doporučili zvolit selektivní program namísto všeobecného. Jedná-li se o třídní kolektiv, který spadá do kategorie rizikových skupin, je zde znatelně větší nebezpečí rizikového chování. Nebo se rizikové chování již zformovalo a je potřeba s ním počítat a náležitě je usměrňovat. S takto zformovaným problémem se obtížně pracuje ve všeobecné primární prevenci. K účelnému řešení je určena selektivní primární prevence.

¹⁷ BÁRTÍK Pavel, MIOVSKÝ Michal, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7, s. 95.

Od všeobecné primární prevence se selektivní liší například v konkrétní zakázce. Všeobecná prevence má za cíl splnit cíle konkrétního všeobecného tématu. Cílem selektivní prevence je zmírnit, maximálně redukovat, či vyřešit již vzniklý konkrétní problém. Jsou třídy, kde se problém již postupně vyvíjí a utváří. Avšak zatím není přesně definován a příchod problému se spíše očekává. Například se může schylovat k šikaně. K ní však nakonec ani nemusí dojít, jestliže se jí podaří včas podchytit odborně vedenou selektivní prevencí.¹⁸

Další rozdíl oproti všeobecné prevenci lze spatřit ve spolupráci s pracovníky školy. Během všeobecné prevence probíhá přímá spolupráce mezi třídním kolektivem a lektory. Okrajově se zde pracuje s učiteli, s metodikem školní prevence, se školním psychologem a dalšími pracovníky školy. Pokud jde o všeobecné informování třídního kolektivu, není zapotřebí detailních informací. Naproti tomu v selektivní prevenci je nutné formovat a vybudovat mezi třídním kolektivem a lektorem osobnější vztah. Vždy záleží na konkrétních požadavcích organizace, ale ve většině případů probíhá selektivní prevence přímo ve škole. Žáci společně s třídním učitelem docházejí v pravidelných termínech, které jsou navrženy podle potřeb daného třídního kolektivu. Organizace zajišťuje spolupráci mezi profesionálním lektorem, který se specializuje na selektivní primární prevenci, a mezi třídním kolektivem a třídním učitelem, mezi školními psychology a metodičkou prevence a mezi dalšími pracovníky školy, kteří by mohli o konkrétním problému vědět více. Ve spolupráci s nimi lze očekávat efektivnější výsledky.

1.3.3 Indikovaná primární prevence

Poslední kategorií primární prevence je prevence indikovaná. Většinou probíhá v návaznosti na prevenci selektivní. Výsledky selektivní primární prevence krom dalšího dovolí poukázat na osoby, které zapříčinily vznik řešeného problému. Pokud se v selektivní primární prevenci podařilo identifikovat konkrétní osoby, jež byly příčinou nežádoucí situace, pak indikovaná prevence pracuje s těmito výsledky dále. Po vyřešení konkrétního problému spadajícího do selektivní primární prevence se indikovaná prevence zaměřuje na jednotlivce, kteří svým rizikovým chováním napadají zbytek třídního kolektivu.¹⁹

¹⁸ PAVLAS, MARTANOVÁ V. a kol., 2012. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Togga. ISBN 978-80-87258-75-0, s. 80.

¹⁹ PAVLAS, MARTANOVÁ V. a kol., 2012. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Togga. ISBN 978-80-87258-75-0, s. 86.

Cílem tohoto typu poradenství jsou jedinci, kteří mají vztahové problémy s vrstevníky (může se jednat o oběti šikany, o předpokládané oběti šikany, nebo o hlavní zprostředkovatele šikany atp.). Ale též jedinci, kteří mají problémy s vytvářením zdravých vztahů vůči pedagogům, vůči vlastním rodičům, vůči cizím rodičům nebo k jiným dospělými osobám. Nedovedou si poradit a pomoci ve složitých situacích (jsou v těžké životní situaci a nevědí si rady s řešením, ventilují své problémy ve svém sociálním okolí nestandardní formou atp.). Nebo je příčinou jejich problémů narušená výchova (agrese, lži a podobné chování spadající do odvětví delikventního chování). Daný jedinec vykazuje příznaky spojené s rizikovým chováním (užívání legálních návykových látek, užívání nelegálních návykových látek, aktivity spojené s hazardem, sklony vytvářet a udržovat vztahy s vrstevníky, kteří iniciují a motivují k experimentům s legálními, či dokonce s nelegálními návykovými látkami atp.).

Indikovaná prevence je poskytována nejen všem jedincům, kteří vykazují výše zmíněné problémy. Navíc se snaží kontaktovat a oslovovat rovněž jejich rodiče. S cílem najít a dosáhnout maximálně účinného řešení. Stejně tak se obrací na pedagogický personál, který má s indikovaným jedincem jakýkoliv vztah a má na něj jakýkoli vliv. Jestliže je s cílem indikované prevence obeznámeno též nejbližší okolí jedince, může snáz a rychleji dospět k efektivnímu řešení problému. Příčiny rizikového chování bývají nejčastěji spojeny s rodinnými vztahy. Například se jedinci nedostává potřebné pozornosti, nejsou uspokojovány jeho základní biologické potřeby, žije v sociálně nevhodných podmínkách, které maří a zabraňují jeho zdravému vývoji.

Průběh samotného programu začíná objednávkou, po níž následuje návrh na řešení. A to na jednorázové řešení, pokud se jedná o méně závažný proces. Nebo se naplánuje a dohodne dlouhodobá spolupráce. Cílem indikovaného primárního programu nejčastěji bývá zabránit tomu, aby se problém již dále neprohluboval. Následuje snaha posilovat naději na dosažení žádoucího výsledku a úsilí získat pro tento cíl podporu třídního kolektivu. Přitom je nezbytné ukázat žákům možnosti podpory ve směřování ke zdravému životnímu obratu, příležitosti k rozvoji zdravé komunikace, vytvářet a posilovat dovednosti čelit tlaku rizikových vrstevníků (jedná-li se například o oběť šikany), podporovat sebedůvěru, sebeuvědomování, sebejistotu a rozvíjet sebepoznávání.

Dalším cílem indikované prevence, je podpora a zlepšení podmínek v rodinách tak, aby přispívaly ke zdravému a žádoucímu vývoji jedince. Stejně zacílení je i na

pedagogický personál a na všechny osoby, které o daném problému nejen vědí, ale mají o něm další potřebné informace, či do něj byli zainteresováni.

Metodik prevence dále přiděluje daným třídám konkrétní témata podle jejich potřeb. Svá rozhodnutí oznamuje externímu lektorovi. Metodik nabízí obecná doporučení. Jeho úkolem je správně odhadnout a určit, jestli je příslušné obecné doporučení v daném třídním kolektivu realizovatelné. Občas se totiž stává, že třída není standardně vyvinutá, takže žáci obecné informace přisouzené jejich věku buď již znají, nebo naopak zatím ještě nejsou na základní informace k uvažovanému tématu zralí. Proto je zapotřebí, aby metodik volbu témat odhadoval jednotlivě a stejně tak aby ke zvolenému tématu přistupoval.²⁰

²⁰ BĀRTÍK Pavel, MIOVSKÝ Michal, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7, s. 121.

2. Finanční gramotnost

Finanční gramotnost je souborem potřebných lidských znalostí, dovedností a hodnotových postojů. Přesná definice finanční gramotnosti dle Národní strategie finančního vzdělávání zní: „*Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.*“²¹

Pokud máme znalosti, dovednosti a hodnotové postoje nastavené správně, budeme moci být označeni jako finančně gramotní. Jak správně určit, zda jsme, či nejsme finančně gramotní? Úroveň finanční gramotnosti nejlépe zjistíme sledováním životního stylu a vztahu k financím konkrétní osoby. Dokážeme sami sebe bez jakékoliv cizí pomoci finančně zaopatřit? Máme přehled o svých financích? Plníme si svá přání dle osobních hodnot

a životních postojů? Máme finanční přehled o svých výdajích a příjmech? Máme plány, čeho chceme finančně dosáhnout za rok, nebo za pět let? Přemýšlíme nejen o blízké budoucnosti, ale i o té vzdálené? Pokud se sami o sebe dokážeme finančně postarat, dosáhli jsme základu finanční gramotnosti.²²

Pokud jsme schopni zaopatřit sami sebe, můžeme plynule přejít k následujícímu stupni. Druhý stupeň představuje schopnost zaopatřit nejen sebe ale i svou rodinu. Své potomky, schopnost postarat se o rodiče, mít finanční rezervy nejen pro sebe, ale i pro svoji rodinu. Pokud jsme schopni finančně zabezpečit sami sebe, svoji rodinu a orientujeme se ve světě financí, je na řadě umění sjednotit osobní a rodinné rozpočty s aktivitami, které s sebou nesou finanční závazky na více let. Jako například závazky vůči dětem, jejich finanční podpora při studii společně s našimi osobními zájmy. Je nezbytné sjednotit priority celé rodiny a respektovat stále se měnící životní situace jak v rovině osobní, tak i u členů rodiny.

²¹ Citovaná definice finanční gramotnosti je převzata z dokumentu Národní strategie finančního vzdělávání (2007, akt. 2010), která je ústředním dokumentem pro finanční vzdělávání v České republice.

²² ŠKVÁRA Miroslav. *Finanční gramotnost*. Druhé vydání. Praha: Miroslav Škvára, 2016. ISBN 978-80-904823-3-3, s. 241.

Existuje řada důvodů, proč se tak u některého jedince občas nestává. Například si neuvědomuje váhu vlastní zodpovědnosti, nestará se o své finance od útlého věku a později pak přicházej k finanční potíže. Odraz a výsledek finanční gramotnosti se dá dobře ukázat na číslech. Pokud nám vychází finanční plán, který jsme si stanovili před pár lety (například splatit hypotéku dříve, než byl původní limit), můžeme se právem považovat za finančně gramotné. Finance odrážejí naši zodpovědnost. Finanční zodpovědnost se zpravidla ukáže během osobních či světových krizí. Při nečekané změně práce, při nutném stěhování, během neplánované světové krize, jako právě současná způsobená pandemií atp. Nejsme zodpovědní za všechny změny, které se v životech vyskytují a objevují. Jsme však plně zodpovědní za vlastní reakce na ně. Naše odezva je odrazem naší vnitřní zodpovědnosti.

Realita a čísla nám ukazují míru zodpovědnosti. Uveďme si příklad. Pokud přijdeme o zaměstnání kvůli aktuální finanční krizi, která přišla náhle, a o místo jsme nepřišli vlastní vinou, je důležitý náš postoj, náš přístup k řešení nepříjemné situace. Nezodpovědná by byla neochota čelit realitě. Přestože hledání nového zaměstnavatele se sotva komu líbí, kdybychom nové zaměstnání nehledali, nechovali bychom se zodpovědně. Naopak, plně zodpovědným přístupem by byla ochota situaci přijmout a začít se zajímat o možnosti nového řešení. Například o změnu oboru, o osobní podnikání, o stěhování a podobně. Jde o přístup a úhel pohledu, který je buď reálný a aktivní, nebo nereálný a pasivní.

K finanční neznalosti může docházet, když nemáme dostatečné odborné vědomosti a ani se o ně nezajímáme, jsme lhostejní k aktuálním informacím atd. Pokud se neorientujeme a zanedbáváme osobní vzdělávání, dříve či později skončíme jako finančně neznalí a ocitneme se ve skupině neinformovaných. Doba je stále rychlejší, informací přibývá a neustále se mění. Proto je nutné aktuálním sociálním podmínkám se přizpůsobovat.

Je třeba jasně vymezit, jak jedinec může finanční gramotnosti dosáhnout. Zde uvádíme rozdíly mezi myšlením a chováním lidí, kteří jsou finančně gramotní a těch, kteří naopak nejsou:

- Finančně gramotný jedinec se soustředí na své silné stránky, uvědomuje si svou sebe-hodnotu a umí ji prakticky využít.

- Finančně gramotný jedinec si uvědomuje hodnotu peněz, orientuje se ve výhodném spoření, v investování, neutráčí za zbytečnosti a celkově žije spořádaně a vede přiměřený životní styl.
- Finančně ngramotný jedinec se nezajímá o budoucnost svých peněz, nepřemýšlí nad investicemi, spořením, často utrácí a žije z jedné výplaty k té další.
- Finančně gramotný jedinec se zajímá i o pasivní příjem, kterého snadno dosahuje.
- Finančně ngramotný jedinec se zajímá pouze o aktivní příjem a s ním hospodaří pouze jeden následující měsíc.
- Finančně gramotný jedinec se neustále vzdělává ve světě financí. Účastní se seminářů, kurzů pro obecný rozvoj, čte a sleduje odbornou literaturu atd.
- Finančně ngramotný jedinec si myslí, že vše o financích ví, i přes to, že se neorientuje ve svých financích ani ve světě financí.
- Finančně gramotný jedinec uvažuje a přemýšlí nad budoucností.
- Finančně ngramotný jedinec uvažuje pouze v rámci potřeb aktuálního dne.
- Finančně gramotný jedinec si uvědomuje své potřeby, svoji náročnost. Potřeby i náročnost uspokojuje a dosahuje spokojenosti a úspěchu.
- Finančně ngramotný jedinec nepřemýšlí nad svými cíli, nekoriguje své životní potřeby a nepřizpůsobuje svou náročnost. Jeho potřeby se přizpůsobují obecně uznávaným a sdíleným pravidlům a potřebám společenského systému. Ty pro něj mají větší význam než jeho vlastní.
- Finančně ngramotný jedinec si neuvědomuje svou hodnotu. Podceňuje se, má strach například požádat o zvýšení svého platu.
- Finančně gramotný jedinec se od ngramotného liší především ve způsobu myšlení.²³

²³ BERTL Ivan. *Finanční gramotnost: otázky a odpovědi, problémy a jejich řešení*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2018. ISBN 978-80-7561-134-5, s. 78-81.

Pokud se chceme stát finančně gramotní, tedy plnit si své cíle, musíme se naučit své finance plánovat. A to nejen na měsíc dopředu, ale připravit si finanční plán na několik let.

2.1 Příčiny finanční ngramotnosti

Hlavní příčinou finanční ngramotnosti je nedostačující nebo žádná prevence. Tedy malý důraz na předcházení možnému negativnímu sociálně společenskému dopadu ve finanční ngramotnosti. Abychom předešli osobní finanční nevědomosti, je důležité se vzdělat ve financích, znát oblast historie peněz a vědět, jak funguje globální ekonomika.

Dostupnost a možnost vzdělání souvisí s mnoha faktory, mezi něž patří:

- Místo života: jinak bude pohlížet na finance jedinec vyrůstající v zemi s nízkou sociální a občanskou úrovní než jedinec vyrůstající v sociálně a občansky vyspělé zemi.
- Zdravotní stav: jinak bude pohlížet na finance jedinec, který je na státní podpoře, kvůli zdravotnímu postižení a jinak jedinec, který je zcela zdrav.
- Zaměstnání: jinak bude s financemi hospodařit jedinec, který je se svou prací spokojený, je spokojený finančně i vzhledem k pracovnímu kolektivu než jedinec pracující ve stresu, který nemá adekvátní finanční ohodnocení nebo není spokojen s pracovním kolektivem.
- Osoby, se kterými jedinec vyrůstá, a souvisejí s jeho seberozvojem: jinak se bude o své finance starat jedinec vyrůstající v láskyplném rodinném zázemí. A jinak se bude o své finance starat jedinec, který vyrůstal v nezdravých rodinných podmínkách.
- Formování osobnosti: jinak se bude o své finance starat jedinec, který měl v období dospívání ideální podmínky než jedinec, který ideální podmínky pro formování osobnosti postrádal.
- Další oblasti, které se mohou během života změnit. Například životní hodnoty (práce, vztahy, rodina, osobní zdraví), životní postoje a další.

Příčiny finanční neznalosti bývají různé, ale důsledky bývají stejné. Je to stres, ve kterém se jedinec může snadno ocitnout, pokud si není vědom důležitosti a zásadního významu

prevence. Problémy mohou nastat, jestliže si jedinec, který nemá dostatečné informace potřebné k orientaci, zařídí například půjčku či úvěr u bankovní/nebankovní společnosti. Nelze říci, zda jím zvolená bankovní společnost skýtá záruku dobrého rozhodnutí a zda nabízí kvalitní služby. Stejně tak nelze říct, že nebankovní společnost má vždy horší podmínky než bankovní společnosti nabízející úvěry, půjčky, hypotéky a další finanční nabídky. Vždy záleží na podmínkách ve smlouvě a na naší orientaci v nich. S tím úzce souvisí naše vědomosti a jejich využití v praxi. Pokud si správně prostudujeme podmínky bankovních i nebankovních společností, následně učiníme správné rozhodnutí, můžeme se snadno vyvarovat nepříjemností s financemi spojenými. Jinými slovy, není dobré nechávat za sebe rozhodovat někoho jiného, v tomto případě banku.

Některé aspekty, které souvisejí s nedostatečnou prevencí, si nyní vypíšeme a rozebereme.

2.1.1 Podmínky, ve kterých jedinec vyrůstá

Na každého jedince v průběhu jeho vývoje, během dospívání a postupně i v dalším životě působí různé pozitivní i negativní vlivy. Rozdělujeme je do dvou skupin na faktory vnější a vnitřní. Vnější faktory jsou takové, které na nás působí prostřednictvím sociálních skupin, jakou je například rodina, spolužáci, pracovní kolektiv atp. Mezi vnější faktory patří rovněž prostředí, které nás obklopuje. Mezi rozhodující faktory patří zejména čistota vzduchu

a vody, dopravní sítě a dopravní obslužnost, lékařská péče, obchodní sítě a obchody, ale i parky a sady, lesy, louky a hory, tedy podmínky celkového životního prostředí, ve kterém se jedinec nachází.

Vnitřní faktory jsou takové, které jsou spjaté s naší osobou. Důležitou roli hraje rozpoložení naší psychiky a její přirozenost, strava, pohyb, fyzická zdatnost, potřeba a dostupnost kulturních podnětů, kvalita spánku, dostatečný odpočinek atd.

To jsou základní faktory, které jedince formují od jeho prvních kroků na planetě, a které ovlivňují i jeho myšlení. Podle těchto faktorů lze odhadovat a usuzovat, jestli daný jedinec může mít problém s finanční gramotností či spíše nikoliv. Například jedinec, který bude vyrůstat v rodině, kde bude docházet ke konfliktům pokaždé, když se kdokoli zmíní o penězích, o účtech, o poplatcích a nedoplatcích atd., si může vytvořit předsudek, dogma, že peníze jsou zdrojem a příčinou konfliktů v rodině. V dospělosti pak může dospět k závěru, že pokud se chce těmto střetům vyhýbat, udělá nejlépe, když je nebude řešit a

začne k nim přistupovat negativně.²⁴ Z takového rodinného základu a zázemí by mohl vyrůst jedinec, který bude brát spotřební půjčky jako samozřejmost, aniž však vezme do úvahy nutnost jejich splácení. Patrně mu bude hrozit též nespokojenost s vlastní prací, s pracovním prostředím a se spoluzaměstnanci, ale i konflikty v partnerském vztahu, jestliže bude odmítat s partnerem či se spolupracovníky diskutovat o penězích a o racionálním nakládání s nimi.

Když jedinec není psychicky vyrovnaný, stává se, že i jeho peníze jsou neustále v „negativním“ pohybu. Nemá o nich přehled, neumí s nimi nakládat, nepřemýšlí, kam je nejlépe uložit, nezvažuje, jak své finance zvýšit a podobně. Rodina, ve které jedinec vyrůstá, dále jedince ovlivní i v uspokojování jeho základních biologických potřeb. Pokud se mu uspokojování nedostává, nemá v sobě vybudované pevné základy, těžko se bude orientovat v čemkoliv jiném. Například rodina, která musí přemýšlet o vydání každé malé částky, nebude schopna jedinci poskytnout pocit bezpečí a jistoty. To v něm může zakořenit a nedostatek si pak může kompenzovat užíváním legálních nebo hůře, nelegálních návykových látek. To jsou témata, která úzce souvisejí se sklony k vytváření finančních dluhů.

2.2 Důsledky finanční negramotnosti

Pokud se rozhodneme pro půjčku, ale nemyslíme na budoucnost, má to své negativní důsledky. Pokud si vědomě vytvoříme půjčku, čímž se myslí pořízení úvěru, hypotéky, nebo jiné půjčky, která je před založením dobře naplánovaná, dostáváme se do kategorie zadluženosti.

Předluženost je takový stav, kdy na rozdíl od zadluženosti, už nejsme schopni splácet své půjčky, hypotéky a úvěry. Je to následek založení velkého množství půjček, nebo ztráty zaměstnání a neschopnosti půjčky splácet. To vše je důsledek především nezodpovědného přístupu k osobní oblasti.

Půjčovat bychom si měli jen tehdy, kdy je vysoce pravděpodobné, nebo téměř jisté, že jsme schopni půjčku splácet a splatit. Mnoho lidí na možné negativní dopady půjček nemyslí, a proto jsou pro ně nebezpečné. Pokud se tak stane, čeká je exekuce a nedohledné

²⁴ Za negativní přístup označujeme chování jedince, který považuje danou situaci nebo danou skutečnost za nutné zlo, jež je sice nežádoucí, nelze se však bez něj obejít.

sumy poplatků. Pokud si tito lidé nebudou moci dovolit splácet, školení bankovní specialisté se je budou snažit nalákat na další půjčku, která slibuje menší úrok. Ačkoliv se tento postup může zpočátku jevit jako výhra a výhoda, je to pouze další krok do pekla předluženosti.

3. Specifická témata finanční gramotnosti

Abychom pochopili souvislost mezi hlavními tématy bakalářské práce, objasním nejprve spojitost mezi tématy programy primární prevence a tématem finanční gramotnosti. Téma primární prevence je výše popsáno hlavně z praktického hlediska a je doplněno o definice a příslušné komentáře. Druhé téma, tj. finanční gramotnost je pojato jako přehled a hledání důležitých informací v rámci teorie tak, aby byla splněna stěžejní náplň preventivního programu. Z tohoto důvodu je nyní nutno uvést specifická témata finanční gramotnosti. Pozornost budeme směřovat více k teoretickým informacím, tedy k odborným okolnostem a souvislostem s finanční gramotností.

Nejdříve je nezbytné uvést základní fakta o tom, co jsou peníze. Jak a proč je lidé začali používat, jejich rozhodující a nesporné výhody, ale i rizika. Peníze jsou nástrojem, kterému bychom neměli darovat naše dvě největší životní cennosti. Mezi naše hlavní životní hodnoty nepochybně patří čas a svoboda. Peníze jsou prostředkem pro přehlednější využívání času, který vynakládáme na aktivity vybrané a určené v souladu s naší svobodnou vůlí a s vlastní energií, s našimi osobními znalostmi a dovednostmi. Peníze můžeme chápat jako nádobu, do které ukládáme naše aktiva (ekonomickou energii) do doby, než jsme připraveni je využít. Peníze, jsou tedy prostředkem k účelnému a cílevědomému využívání času, osobních sil a dovedností. Není pochyb, že v této své roli silně upoutávají naši pozornost. Skutečné lidské bohatství v podobě času a svobody tím postupně může ztrácet na významu. Proto je důležité, aby si lidé stanovili a udržovali pevné vědomí o pořadí základních životních hodnot. Aby měli zdravě nastavené hranice mezi svým skutečným bohatstvím a mezi tím, co je pouhým prostředkem, jenž jejich aktiva pouze zastupuje.²⁵

3.1 Platební karty

V současnosti se kromě peněz rychle rozšiřuje počet dalších nástrojů určených k tomu, abychom mohli účelně využívat vlastní aktiva ve vhodném čase a v souladu s naší vůlí. Byly vytvořeny kreditní karty a jejich používání se velmi rychle rozšiřuje. Kreditní karty, nebo příslušné aplikace instalované v mobilních telefonech, v „chytrých“ hodinkách či v elektronických náramcích atd., umožňují rychlé a jednoduché placení. Účelnost

²⁵ BERTL Ivan. *Finanční gramotnost jako nástroj sociální adaptace a příležitost k překonání negativních důsledků sociálních problémů*. Praha: Česká andragogická společnost, 2017. ISBN 978-80-905460-8-0, s. 81.

a účinnost těchto nových prostředků při uspokojování našich potřeb však v sobě ukrývá ještě větší nebezpečí záměny pouhého nástroje a prostředku za životní cíl, namísto opravdového lidského bohatství.

Ačkoliv jsou tyto formy plateb velmi atraktivní, přinášejí krom nesporných výhod a předností i zřetelná rizika. Pokud peníze nemáme fyzicky v ruce a nevidíme je, snadno se přihodí, že si vůbec neuvědomíme, jaké části svých aktiv, jak velké hodnoty, kdyby byla vyjádřena v penězích, se výměnou za nakupované zboží vzdáváme. Platíme pouze virtuální hodnotou, pohybem čísel na účtech. Platíme penězi, které ztratily a nemají dosavadní fyzickou podobu. Snadno, rychle a jednoduše platíme účty pomocí QR kódů (z angl. *Quick Response Code*)²⁶. Platíme složenky, které pomocí mobilní aplikace stačí telefonem vyfotit a za pár vteřin je nám příslušná částka odečtena z osobního účtu. Platby přes bankovní účty probíhají bez fyzického oběhu peněz.

Zaplacené účty, nákupy, poplatky atd., pak nemusíme vnímat jako ztráty, jako něco třeba i bolestivého. A to může přinést a zvýšit riziko nebezpečného chování, nedostatečného vnímání reality. Následně pak hrozí, že lidé utratí ze svých účtů více, než kdyby při placení používali dosavadní formy peněz.

Finanční negramotnost se nejčastěji projevuje právě a zejména při používání kreditních karet. To je důvod, proč nejdříve začneme rozborem jejich výhod. Následně pak zmíníme jejich nevýhody.

Mezi nejčastější výhody používání kreditních karet patří:

- Hotovost, tj. prostředek k zaplacení výdaje je kdykoliv k dispozici.

Mám-li kreditní kartu, nemusím hledat bankomaty a přemýšlet, jak získat potřebnou hotovost. Stačí pouze si ověřit a vědět, zda konkrétní obchodník, podnik či organizace, kde plánuji použít kreditní kartu, můj typ a druh kreditní karty akceptuje.

- Řada slev a jiné výhody.

Někteří poskytovatelé kreditních karet nabízejí, když nákup uhradíme prostřednictvím jejich karty, slevy, bonusy při větších nákupech atp. Na první pohled se tento fakt může

²⁶ FIALOVÁ Helena a Jan FIALA. *Ekonomický slovník: s odborným výkladem česky a anglicky*. Třetí aktualizované a rozšířené vyd. Praha: A plus, 2014. ISBN 978-80-87681-02-2, s. 253.

zdat jako výhoda. Většina slev jsou však předem dobře promyšlené a propočítané operace výhodné pro poskytovatele, emitenta karty. V konečném důsledku jsou zdánlivě prezentované slevy a akce pouze reklamní marketingovou strategií vydavatelů kreditních karet. Majitelům těchto kreditních karet však žádnou opravdovou výhodu nepřinášejí. Na slevy a podobné „mimořádné“ akce se však nejčastěji nechávají nalákat především finančně negramotní nebo nedostatečně gramotní lidé.

- Při ztrátě kreditní karty ji lze okamžitě zablokovat a nepřijít tak o finance.

Pokud ztratíme hotovost, peníze nám zpět nikdo nevrátí. Pokud přijdeme o kreditní kartu a máme k dispozici mobilní telefon, lze během několika minut peníze na našem účtu zablokovat. Finance jsou touto funkcí chráněny a nemusíme utrpět ničující ztrátu. Což je při srovnání s penězi nesporná výhoda kreditních karet.

- Možnost opakovaně čerpat finance, aniž bychom museli vyrovnávat účet.

Někteří poskytovatelé kreditních karet nabízejí jejich majitelům za přesně definovaných podmínek, aby svou aktuální finanční rezervu „přečerpali“. Umožňují, pokud klient splní sjednané podmínky, takzvané nákupy „na dluh“. Za touto zdánlivou výhodou se ovšem skrývají dodatečné poplatky za navýšené úrokové sazby, které emitenti za tuto svou nabídku požadují. Jde tedy o výhodu pouze dočasnou či spíše zdánlivou. V konečném důsledku však přečerpání aktuální výše klientova vkladu vždy přináší benefit pouze příslušné bance nebo jinému oprávněnému emitentovi.

Mezi nejčastější nevýhody používání kreditních karet (z hlediska žadatelů) patří:²⁷

- Nutnost mít čistý záznam v úvěrovém registru.

Z pohledu klienta se tento požadavek vydavatele nebo poskytovatele kreditní karty může jevit jako nevýhoda. Pro emitenta však jde o nutné preventivní opatření. Tento striktní požadavek však z případných klientů vyřazuje finančně nezpůsobilé jedince, takže z jejich pohledu se toto opatření jeví jako nevýhoda (případně i jako diskriminace).

²⁷VRÁNOVÁ Šárka, Hana ŠEDOVÁ, Petra BRÁZDILOVÁ, Radana JANÁČOVÁ a Václav STRNADEL. *Studijní materiály k projektu Finance a my*: CZ.04.1.03/3.3.13.3/0002. Zlín: Obchodní akademie Tomáše Bati a Vyšší odborná škola ekonomická Zlín, 2008. ISBN 978-80-7318-694-4, s. 62.

- Nutnost pravidelného příjmu.

Tento další bezpodmínečný požadavek banky nebo jiného oprávněného emitenta se rovněž může některým žadatelům o kreditní kartu jevit jako nevýhoda. (Proč bych, jestliže nemám pravidelný příjem, nemohl mít kreditní kartu?). Myslím, že na tomto místě není nezbytné uvádět podrobné důvody, proč je pro banky a pro další oprávněné poskytovatele kreditních karet nezbytné, aby jejich klienti měli pravidelný příjem. Je zřejmé, že jak banka, tak i majitel kreditní karty jsou tímto požadavkem chráněni. Banka touto nutnou podmínkou však z řad žadatelů vyřadí finančně nespolehlivé zákazníky, mezi nimiž nejspíše budou i finančně negramotní.

- Některé kreditní karty mohou mít omezení počtu výběrů (za týden, za měsíc atp.).

Z pohledu banky či emitenta je toto opatření určitým typem „pojistky“ proti nezodpovědnému chování některých neuvážlivých klientů. Nelze ovšem vyloučit, že některým majitelům kreditní karty se tento požadavek může jevit jako překážka a nevýhoda při realizaci jejich plánovaných nákupů.

- Někteří emitenti požadují vysoké úrokové sazby, nebo za nabízené služby požadují dodatečné poplatky.

Mezi oprávněné poskytovatele kreditních karet patří i nebankovní finanční instituce. Může se proto přihodit, že některé z nich nabídnou za jejich kartu nízkou a na první pohled velmi výhodnou úrokovou sazbu. Používání této karty však mohou podmínit požadováním dodatečných poplatků za běžné bankovní operace. Cílem této taktiky je nalákat na nízký úrok neprozíravé nebo nedostatečně finančně gramotné klienty a následně si zajistit potřebné příjmy dodatečným zpeněžením běžných operací. Nevýhodu takové nabídky nemusejí finančně negramotní jedinci vůbec postřehnout.

Jak již bylo zmíněno, platební karty mají v porovnání s penězi řadu nesporných výhod. Zjednodušují a výrazně urychlují průběh plateb. A to nejen při použití v obchodech, na poště, ve veřejné dopravě atd., ale platit jimi lze i z pohodlí domova. Například při úhradách faktur, při převodech peněz na jiné účty, při hrazení nájmu, hypoték atd. K dalším službám využíváme platební internetové brány. K těmto novým výhodám mohou v blízké budoucnosti přibývat další a další.

Platby kartou jsou nejen rychlejší než platby hotovostí, ale mají řadu dalších, „drobnějších“ výhod:

- Nemusíme počítat bankovky, ani drobné mince v peněžence.
- Nemusíme přemýšlet, zda můžeme zaplatit bankovkou o vysoké nominální hodnotě, například tisícikorunou, nebo jestli máme k dispozici správnou kombinaci menších bankovek a mincí, když nákup stojí, dejme tomu 525,- Kč.
- Nemusíme počítat, zda nám pokladní správně vrátili přebytek ze zaplaceného nákupu. Atd.

Příklady situací, kdy je dobré si kreditní kartu pořídit:

- Pokud nemáme problémy s finanční gramotností, je-li náš celkový finanční rozpočet stabilní a ve svých příjmech a výdajích se dobře a s jistotou orientujeme, budeme na tom lépe, když si pořídíme kreditní kartu. Vlastní finanční situaci můžeme ještě zlepšit, když se následně naučíme svou kartu správně používat a když navíc dokážeme využívat i její případné benefity. Pro snadnější správu svých příjmů a výdajů si například můžeme nastavit horní limit pro své měsíční útraty atp. Kreditní karta může výrazně pomáhat nejen při uspokojování našich potřeb, ale zejména při udržování našich financí pod kontrolou.
- Kreditní karty nabízejí další nesporné výhody zejména při cestách do zahraničí. Jsou bezpečnější při placení, jsou bezpečnějším finančním aktivem než peníze, které můžeme ztratit, přijít o ně krádeží atd. Nebo když si potřebujeme půjčit, respektive pronajmout automobil atp. Tyto výhody kreditních karet nepochybně mohou lákat i osoby finančně buď málo, nebo zcela ngramotné. Přestože samotné aktivity tohoto druhu by jen stěží dokázaly realizovat.

Opačné příklady situací, kdy by bylo lepší kreditní kartu si nepořizovat:

- Pokud máme problém se sebekontrolou a neumíme respektovat vlastní stanovené hranice a jsme si tohoto svého nedostatku vědomi, uděláme lépe, když si kreditní kartu nepořídíme.
- Pokud máme sklony k vytváření dluhů, nebo dluhy již máme a mylně se domníváme, že kreditní karty by nás mohly z dluhových pastí vysvobodit a pomoci nám redukovat nebo i odstranit finanční nestabilitu.

- Pokud při běžných platbách používáme peníze v hotovosti, jestliže hlavní existenční účty (nájem, pravidelné poplatky, ale i další běžné účty atd.) platíme hotově a vyhovuje nám to, není nezbytné, abychom způsob těchto plateb měnili. Proto by nebylo účelné zakládat si kreditní kartu.²⁸

Když cokoliv platíme, máme vždy na výběr. Nejčastěji můžeme platit buď hotově (pokud i druhá strana umožňuje platbu v hotovosti), nebo můžeme platit kreditní kartou (tedy penězi, které máme na osobních bankovních účtech).

Následující subkapitola bude věnována tématu, které s kreditními kartami souvisí, a to jsou bankovní účty.

3.2 Bankovní účty

Přestože výše jsme popsali, kdy se vyplatí kreditní kartu si zakládat a kdy naopak ne, měli bychom mít na paměti, že v dnešní době, kdy se používání kreditních karet stalo pro výraznou většinu obyvatel běžnou operací, začíná být nezbytné kreditní kartu a s tím související dovednosti ohledně ovládnutí bankovního účtu, mít k dispozici. Přibývá situací, kdy druhá strana od nás požaduje, abychom své útraty hradili kreditní kartou (nebo jejími ekvivalenty). Tato okolnost problém finanční gramotnosti mimořádně akcentuje.

Bankovní účet je finanční účet, na němž jsou zaznamenány veškeré příjmové a veškeré výdajové operace, ke kterým je oprávněn majitel tohoto účtu. Případně jím určená další osoba nebo osoby. Z údajů, jež zachovávají chronologii všech operací, představují u běžných spotřebitelů většinu transakcí ty, které jsou prováděny v obchodech, nebo z domova při běžných nákupech prostřednictvím internetu. Komerční banky nabízejí svým klientům důležitou službu, když jim vedou účetnictví. Některé banky tuto službu, nebo některé její dílčí operace, zpoplatňují.

Na zákaznickově bankovním účtu může být buď peněžní přebytek, nebo deficit. Nejčastěji bývají na účtech klientů přebytky. Což znamená, že banka při správě zákaznickova účtu disponuje s jeho aktivy. Stane-li se, že zákazník peněžní zásobu na svém účtu přečerpá, ocitne se vůči bance ve finančním deficitu. Namísto původní a obvyklé pozice věřitele zaujme opačnou pozici dlužníka. Obě tyto možnosti bývají zevrubně popsány ve smlouvě,

²⁸ <https://mallpay.cz/kreditni-karta/>

kteřou klient s bankou uzavírá, když sjednává podmínky pro založení finančního účtu a práva používat při svých finančních operacích kreditní kartu.

Tyto smlouvy obsahují pravidla, která stanovují následky všech možných klientových finančních pozic vůči bance. Je-li věřitelem banky a má na svém účtu finanční přebytek, banka se zavazuje vyplácet mu předem sjednaný (z podstaty věci nevysoký) úrok. Ocitne-li se však v pozici dlužníka, banka mu může nabídnout takzvaný „překlenovací“ úvěr. Což je dočasná pomoc, za jejíž poskytnutí si banka účtuje (z podstaty věci naopak vysoký) úrok. Nebo banka danému zákazníkovi dočasný úvěr neposkytne a oficiálně jej označí za svého dlužníka. Další postup banky vůči dlužníkovi rovněž upravují pravidla uvedená ve smlouvě.

Bankovní účty se dále člení a rozdělují na různé typy. Některé z nich popíšeme, protože těsně a úzce souvisejí s finanční gramotností.

Mezi nejpoužívanější, jak název ostatně napovídá, patří účet běžný. Jeho hlavním účelem je usnadnit zákazníkovi dané banky hospodaření s vlastními aktivy, jejich spravování a zacházení s vlastními finančními prostředky. V praxi to klientům ulehčuje vkládání peněz na účet, jejich převádění na jiné účty a zejména provádění plateb.

Spořicí účet je určen osobám, které disponují vyššími obnosy peněz, přejí si mít je bezpečně uložené a jakmile se naskytne příležitost a ony mají k dispozici volné prostředky, mohou je přidat, vložit ke svému dosavadnímu vkladu. Peníze na spořicímu účtu obvykle bývají zákazníkovi k dispozici bez dalších podmínek nebo překážek k jiným bankovním operacím. Majitel spořicího účtu zpravidla vítá, že jeho aktiva na spořicímu účtu přinášejí vyšší úrok než finance na jeho běžném účtu.

Termínovaný účet je jednou z několika forem či alternativ ke spořicímu účtu. Hlavní rozdíl mezi spořicímu a termínovaným účtem představuje předem vymezená doba, po kterou klient nemůže s těmito svými prostředky nakládat (jsou tezaurovány v bance). Za tuto „nevýhodu“ pro klienta se banka zavazuje vyplatit mu následně výhodnější úrok, než jaký mu nabízí za peníze na běžném nebo na spořicímu účtu.

Mezi další typy účtů (oblíbené mezi některými skupinami zákazníků) patří spotřebitelské a jiné úvěrové účty. Ty především slouží bance jako přehledy o tom, jak daný klient splácí všechny svoje zákaznické úvěry, které si u dané banky pořídil. Úvěrový účet tedy rovněž slouží jako evidence aktuálního stavu na klientově úvěru.

Finanční úvěry mohou poskytovat také některé nebankovní společnosti. Osoba, která zamýšlí vypůjčit si finanční prostředky formou úvěrového účtu, by měla vědět, že za tuto službu musí (po uplynutí termínu stanoveného na čerpání dané půjčky), jakmile celou sjednanou půjčku uhradí, navíc zaplatit předem stanovený úrok. Úrok bývá umožněno platit jak v průběhu splácení úvěru, tak i po jeho definitivním vyrovnaní. V každém případě se úrok platit musí. A je důležité, aby osoba, která je rozhodnuta založit si úvěrový účet a tuto službu využívat, aby si byla nutnosti splácet (krom vlastní půjčky) navíc též úrok, vědoma.

3.3 Bankovní a nebankovní společnosti

Kdybychom navštívili banku a chtěli si založit kreditní kartu, ale nevěděli bychom jaký typ karty zvolit a jaké nežádoucí následky může ta která karta přinést, snadno bychom mohli souhlasit se založením debetní čili úvěrové karty. Při jejím nesprávném používání se však lze snadno dostat do dluhové pasti. Co je dluhová past, popíšeme později. Dluhová past však byl do nedávné doby fakt, proč některé (zejména ne zcela korektní) banky a jiné finanční instituce nabízely snadno dostupné a rychlé půjčky. V současnosti toto nebezpečí, sice ve výrazně menší míře, avšak stále hrozí při poskytování úvěrů některými nebankovními společnostmi nebo subjekty. Nutno dodat, že mezi nebankovní společnosti patří i neziskové organizace a charity.

V současnosti může o půjčku požádat kdokoli. Finanční půjčky mohou nabízet bankovní poradci během zakládání bankovního účtu, nebo přímo banky, které klienta oslovily reklamou odeslanou do jeho mobilní aplikace. Touto cestou si může půjčku vyřídit kdokoli během několika vteřin a při minimu námahy. Stačí k tomu několik kliknutí na „chytrém“ telefonu. Půjčky jsou nabízeny i studentům, tedy okruhu lidí, kteří ještě nemusejí být finančně úplně svobodní. Mnohdy mívají svou pracovní dráhu a kariéru teprve před sebou. Banky a nebankovní společnosti dobře vědí, proč studentům půjčky nabízejí. Je logické, že banka nepůjčuje peníze jen proto, aby studentům pomohla zlepšit jejich životní standard, ale kvůli svým vlastním profitům.

4. Znalost finanční gramotnosti u dětí základních škol

Vzhledem k výše popsaným nežádoucím následkům, které se většinou objevují v podmínkách, ve kterých daný jedinec vyrůstá, je zapotřebí vytvořit a aplikovat účinná preventivní opatření týkající se finanční gramotnosti. Nelze se spoléhat pouze na skutečnost, že se příslušné prevence ohroženým dětem a dospívajícím dostane v jejich rodinách. Proto by se programy zaměřené na finanční gramotnost měly stát součástí vzdělávacích aktivit ve školách.

Kdy je optimální čas s preventivními opatřeními začít? Odborné studie²⁹ se shodují na tom, že doporučený věk pro realizaci prevence finanční negramotnosti neexistuje.³⁰ Důvodem je individualita každého žáka. Žáci mají rozdílné vnímání a chápání, které úzce souvisí s mentálními schopnostmi získanými během jejich dosavadního vývoje. Obecně lze říci, že základní pravidla finanční gramotnosti dítě pochopí již v předškolním věku. S nástupem do základní školy by dítě mělo mít možnost vyzkoušet si zacházení s penězi v praxi například formou kapesného.

Co se kapesného týče, je nanejvýš důležité, aby rodiče dodržovali předem stanovená pravidla. Výše kapesného by měla být zvolena přiměřeně věku dítěte. Dítě by mělo dostávat předem domluvenou částku, a to nejlépe ve stále stejných časových intervalech. Rodič by měl promyslet, na co dítě peníze potřebuje, aby neobdrželo ani příliš velkou, ale ani malou částku. Aby získalo srovnatelnou hodnotu, jakou obdrží jeho sourozenci. Avšak aby nedostalo částku příliš odlišnou od svých spolužáků a kamarádů, se kterými bývá v kontaktu nejčastěji. Rodiče by neměli zapomínat ani na životní úroveň v lokalitě, ve které rodina žije.³¹

Jak již bylo zmíněno, kromě konkrétní částky je také podstatné promyslet a vhodně zvolit interval pravidelných výplat kapesného. Pro menší žáky, od prvního do třetího ročníku, jsou doporučeny spíše kratší intervaly. Nejlépe týdenní. U starších žáků na druhém stupni základní školy se osvědčily intervaly měsíční. Rodiče přesným a pravidelným poskytováním kapesného formují a utvářejí základy ekonomicky aktivního života svých dětí.

²⁹ DOUBKOVÁ Anna a Karel TOMEK. *Finanční gramotnost pro každého*. 2. vyd. Praha, 2016. ISBN 978-80-86666-64-8, s. 88.

³⁰ https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/financni-a-ekonomicka-gramotnost/

³¹ BERTL Ivan. *Finanční gramotnost jako nástroj sociální adaptace a příležitost k překonání negativních důsledků sociálních problémů*. Praha: Česká andragogická společnost, 2017. ISBN 978-80-905460-8-0, s. 53

V dnešní době jsou děti obeznámeny s penězi dříve, než bývalo zvykem v minulosti, kdy se o financích mnohdy doslechli poprvé až na střední škole. Dnes mají Národní strategie finančního vzdělávání a učební osnovy pevně dané Standardy finanční gramotnosti, které se musejí dodržovat. Tyto standardy jsou výsledkem spolupráce tří ministerstev, která přesně definují témata, látku a rozsah, se kterým se žáci základních a středních škol musejí seznámit.

Na tomto místě uvádíme okruhy ze základů finanční gramotnosti, které jsou ministerstvem stanoveny pro první a druhý stupeň základní školy.

Žáci prvního stupně budou seznámeni s:

- rozdíly mezi hotovostní a bezhotovostní formou peněz
- se základními principy fungování bank
- se zacházením s domácím rozpočtem
- s principy příjmů a výdajů peněz

Žáci druhého stupně budou seznámeni s:

- vytvářením cen a se sčítáním nákladů nejen na domácnost, ale i nákladů osobních
- s významem daně z přidané hodnoty (DPH) – plátcí a neplátcí DPH
- s tím, co je inflace a s jejími nežádoucími následky
- s tím, kdo je odběratel zboží, s jeho právy i povinnostmi

4.1 Prevence finanční negramotnosti u dětí a mladistvých

I přes to, že v dnešní době vzrostl důraz na prevenci finanční negramotnosti, si myslím, že je důležité nenechávat toto stěžejní téma pouze na učitelích a rodičích. Dítě se může učit i v rámci všeobecných preventivních programů. Ty jsou na rozdíl od klasické výuky pestřejší, zaměřené na interakci mezi spolužáky a dbá se na to, aby žáci zapojovali více lidských smyslů najednou. Cílem je, aby se teorie finanční gramotnosti dala vstřebat co nejsnáze, aby se nestala nudným učivem nýbrž snadno a dobře zapamatovatelnou látkou.

Je důležité si přiznat fakta a realitu. Přestože není sporu, že všeobecná prevence může mít na úroveň finanční gramotnosti dětí výrazný vliv, největší zodpovědnost spočívá na rodičích. Děti, jejichž rodiče mají zodpovědný a poučený vztah k penězům, mají před

ostatními zřejmou a zřetelnou výhodou. Děti se nejvíce učí právě od rodičů. Přebírají jejich návyky, dovednosti, zvyky, ale i zlozvyky a nevhodné či nebezpečné návyky.

Dnešní doba nabízí spousty „chytrých aplikací“ používaných v mobilních telefonech. I na těchto aplikacích se děti mohou přiučit finanční gramotnosti. Některé banky vytvořily vtipné a přínosné aplikace, které dětem rovněž mohou pomoci zlepšit finanční gramotnost. Mobilní aplikace zároveň pomáhají i rodičům. Pro dnešní děti je používání mobilního telefonu všední a jednou z nejčastějších aktivit. Proto by bylo užitečné, kdyby rodiče své děti vedli rovněž k používání aplikací, jež třeba i zábavnou formou vzdělávají, než aby jim tolerovali pouhé hraní her.

Závěrem bych ráda shrnula své hlavní zjištění a své přesvědčení. Domnívám se, že kvalitně odvedený preventivní program na téma finanční gramotnosti dětí je (při srovnání s nabízenými aplikacemi v „chytrých“ telefonech) přínosnější. Žáci ve škole pracují ve skupinách se svými spolužáky. Vzniká živá diskuse, děti mají možnost pokládat jakékoliv otázky. Žáci se učí finanční základy pomocí interaktivních her, při vzájemné komunikaci a při spolupráci. Přitom si rozvíjejí logické myšlení. V kolektivu mají společné zážitky, mohou se smát, prožívají radost a další pozitivní emoce. Zásadou kolektivní atmosféry, která se během preventivního programu finanční gramotnosti utváří, si žáci pamatují nové poznatky daleko lépe a daleko snáz. Vše následně snadno aplikují ve svém praktickém, respektive v ekonomickém životě.

5. Metodologie výzkumu

5.1 Cíl výzkumu

Cílem této výzkumné studie je snaha o zmapování rozsahu vědomostí finanční gramotnosti mezi žáky 6. až 9. třídy na Základní škole Marjánka v Praze a následně je vzájemně porovnat v rámci jednotlivých tříd.

5.2 Výzkumné otázky

- 1) Zjistit rozsah znalostí o problematice finanční gramotnosti u žáků 6. až 9. tříd na Základní škole Marjánka.
- 2) Porovnat rozsah znalostí týkajících se finanční gramotnosti mezi jednotlivými třídami u žáků na dané základní škole.

5.3 Metody tvorby dat

Bakalářská práce má charakter kvantitativního výzkumného přístupu. Sběr dat byl zajištěn pomocí elektronického dotazníku vytvořeného prostřednictvím internetového dotazníkového systému Survio.

Dotazník byl vytvořen na základě již existujícího testu od společnosti GE Money bank a Idnes.cz.³² Test vychází z osnov volitelného předmětu s názvem *Rozumíme penězům*, který byl určen pro žáky druhého stupně, konkrétně pro osmé a deváté třídy. Daný dotazník byl inspirací pro dotazník použitý v bakalářské práci. Některé otázky jsou totožné, jiné jsou upravené pro potřeby výzkumné studie. Přesnou podobu dotazníku lze nalézt v příloze B.

Původní plán byl osobně distribuovat dotazníky ve škole. To však kvůli epidemické situaci spojené s koronavirem nebylo možné. Sběr dat proto proběhl online formou v rámci hodin informatiky. Odkaz na dotazník byl zaslán učiteli informatiky, který dotazník zadal svým

³² <https://www.idnes.cz/finance/srovnejte-sve-financni-znalosti-se-zaky-druheho-stupne-zs>. St 373

žákům. Základní škola Marjánka byla vybrána na základě mé předchozí pracovní zkušenosti. Jak již bylo zmíněno v úvodu, pracovala jsem jako lektorka všeobecné primární prevence a žáky i učitele jsem zde osobně znala.

Dotazník obsahuje následující dva tematické okruhy otázek:

- První okruh – demografické údaje žáků
První okruh, tedy otázky 1 až 3, má za úkol zjistit demografické údaje u jednotlivých žáků. Konkrétně jde o pohlaví, věk a třídu, do které žák momentálně chodí.
- Druhý okruh – údaje zjišťující rozsah finanční gramotnosti u žáků.
Druhý okruh, tedy zbývající otázky číslo 4 až 13, mají zjišťovat rozsah finanční gramotnosti u žáků. Okruh začíná obecnou otázkou na pojem finanční gramotnost. Dále zjišťuje znalosti týkající se kreditní karty, běžného účtu, úvěru a dalších finančních vědomostí.

5.4 Praktický průběh realizace

Data byla získávána v období od 9. 10. 2020 – 16. 12. 2020. Celkem tedy sběr dat trval 69 dní.

6. Výzkumný soubor

6.1 Nominace výzkumného souboru

Základním souborem jsou všichni žáci Základní školy Marjánka. Pro potřeby výzkumu byl ze základního souboru záměrným (účelovým) výběrem vytvořen výzkumný soubor. Výběrový výzkumný soubor představují žáci 6. až 9. třídy dané základní školy.

6.2 Popis výzkumného souboru

Do studie se zapojilo celkem 121 žáků z celkových 285 žáků docházejících na druhý stupeň. To představuje 42,5 % z výzkumného souboru. K popisu výzkumného souboru sloužil první okruh otázek z dotazníku.

Celkem se výzkumu zúčastnilo 59 žáků ze šesté třídy, 38 žáků ze sedmé třídy, 13 žáků z osmé třídy a 11 žáků ze třídy deváté. Věková struktura výzkumného souboru žáků se pohybovala mezi 11. a 15. rokem. Celkem se jednalo o 45 žáků ve věku 11 let, 35 žáků starších 12 let, 24 žáků ve věku 13 let, 15 žáků ve věku 14 let a dva žáci, kteří již dosáhli patnáctého roku.

6.3 Metody analýzy dat

Nástrojem pro analýzu dat byl dotazníkový systém Survio. Vzhledem k tomu, že všechny otázky byly uzavřené, daný dotazníkový systém je dokázal automaticky analyzovat sám.

6.4 Etické aspekty výzkumu

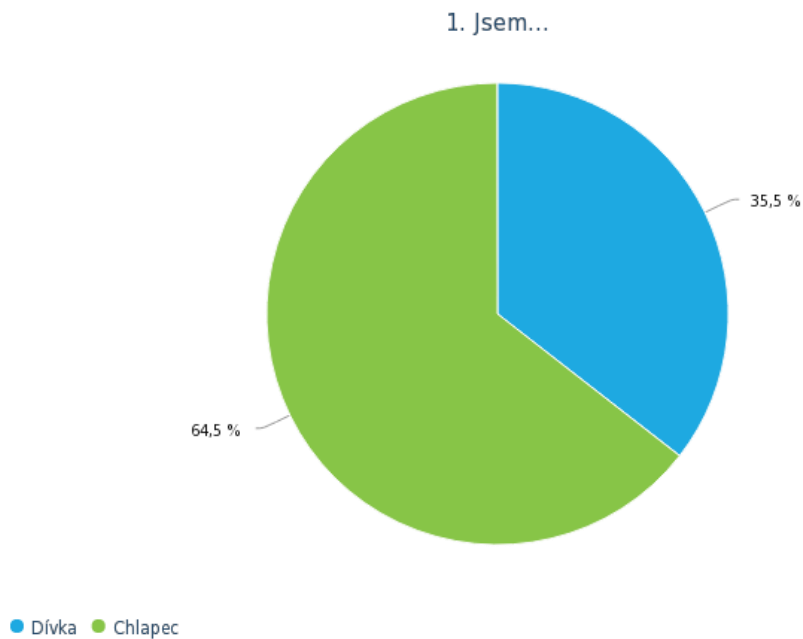
Účast ve výzkumu byla dobrovolná. Žáci byli seznámeni s účelem poskytnutých dat, věděli, že výsledky dotazníkového výzkumu budou sloužit jako podklad k mé bakalářské práci. Byli obeznámeni s prezentováním výsledků výzkumu anonymní formou. Žákům byla rovněž nabídnuta možnost zaslání hotové bakalářské práce po jejím zpracování.

7. Výsledky výzkumu

7.1 Demografické údaje

Dle grafu č. 1 je zjevné, že se výzkumné studie zúčastnilo více chlapců než dívek. Celkem dotazník vyplnilo 78 chlapců, což představuje 64,5 % z výzkumného souboru a 43 dívek, což je 35,5 %.

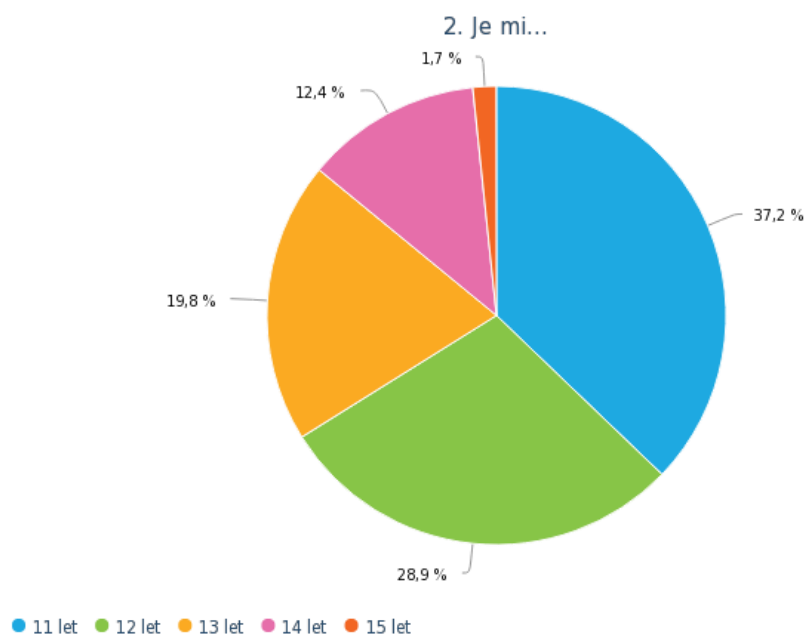
Graf č. 1: Rozložení vyplnění dotazníku na základě pohlaví žáků

Graf č. 2 ukazuje rozložení respondentů na základě věku. Rozložení věkové struktury zúčastněných žáků postupuje chronologicky. Z grafu je patrné, že největší počet žáků, který se zúčastnil výzkumu, jsou jedenáctiletí. Celkem jich bylo 45, což činí 37,2 % z celku.

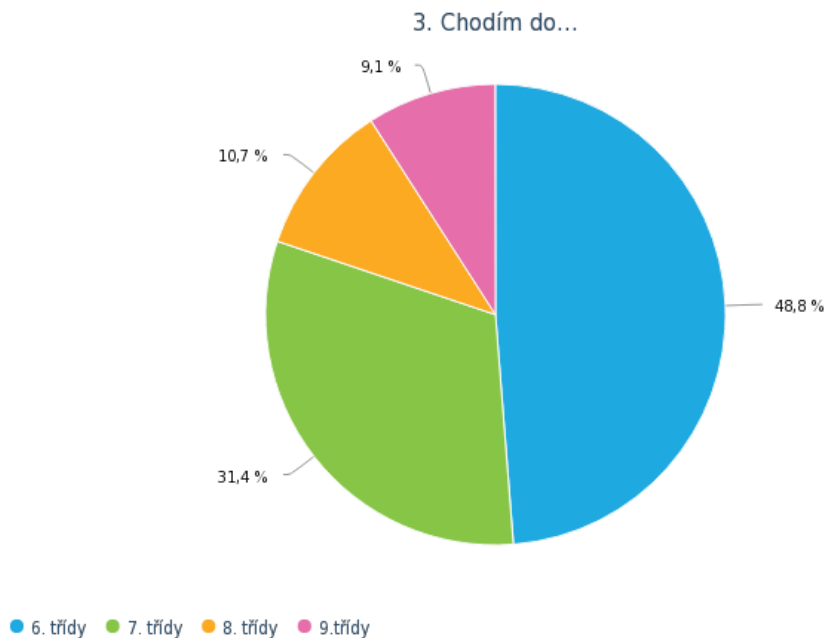
Za jedenáctiletými v pořadí následují dvanáctiletí žáci. Dotazník jich vyplnilo 35, tedy 28,9 %. Poté třináctiletí žáci, kterých bylo celkem 24 (19,8 %). Počet čtrnáctiletých žáků, kteří vyplnili dotazník, byl 15, tedy 12,4 %. Výzkumu se patnáctiletí žáci zúčastnili pouze 2 (1,7 %).

Graf č. 2: Rozložení žáků na základě věku

Z grafu č. 3 lze vidět, že skoro polovina žáků (48,8 %), kteří se zúčastnili výzkumu, chodili do šesté třídy. Celkem šlo o 59 žáků šesté třídy. Necelou třetinu (31,4 %) zúčastněných tvořili žáci sedmé třídy, jedná se o 38 žáků. Následuje 13 žáků z osmé třídy (10,7 %) a nejméně žáků se zúčastnilo výzkumu z deváté třídy. Dotazník vyplnilo 11 žáků devátých tříd (9,1 %).

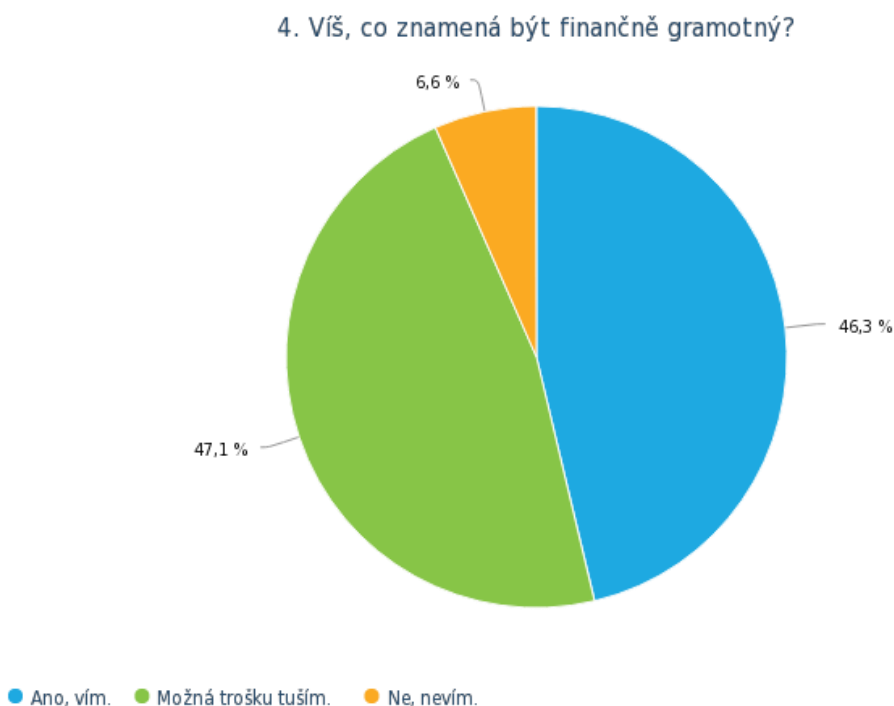
Graf č. 3: Rozložení vyplnění dotazníku na základě třídy

7.2 Znalosti týkající se finanční gramotnosti

Z grafu č. 4 vyplývá, že naprostá většina žáků, kteří se zúčastnili výzkumu o sobě tvrdí, že se domnívají, nebo alespoň tuší, co to znamená být finančně gramotný. Celkem se jedná o 56 žáků (46,3 %), kteří tvrdí, že vědí, co to je finanční gramotnost a 57 žáků (47,1 %), co to tuší. 8 žáků (6,6 %) uvedlo, že neví, co daný pojem znamená.

Graf č. 4: Pojem finanční gramotnost

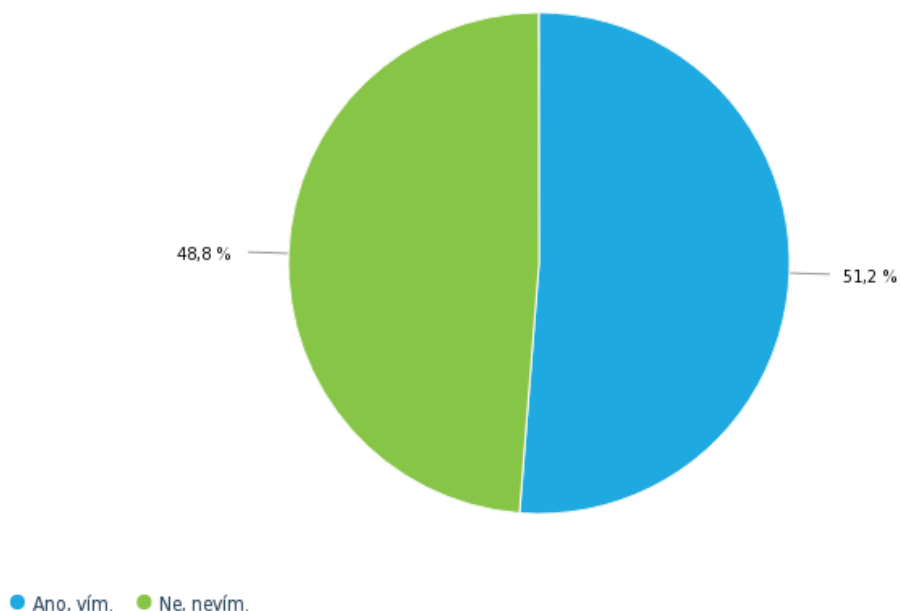
Tabulka č. 1: Znalost pojmu finanční gramotnost v rámci jednotlivých ročníků

Otázka:	Ano, vím.	Možná trošku tuším.	Ne, nevím.
Víš, co to znamená být finančně gramotný?			
6. třída	27 (45,8 %)	28 (47,5 %)	4 (6,7 %)
7. třída	18 (47,4 %)	17 (44,7 %)	3 (7,9 %)
8. třída	6 (46,2 %)	6 (46,2 %)	1 (7,6 %)
9. třída	6 (55,5 %)	5 (45,5 %)	0 (0 %)

Z grafu č. 5 je zjevné, že zhruba polovina žáků, konkrétně 62 (51,2 %) tvrdí, že ví, jaký plat mají jejich rodiče a necelá polovina (48,8 %) to neví. Plat svých rodičů nezná celkem 59 žáků ve všech dotazovaných třídách.

Graf č. 5: Plat rodičů

5. Víš, jaký plat mají Tvoji rodiče?

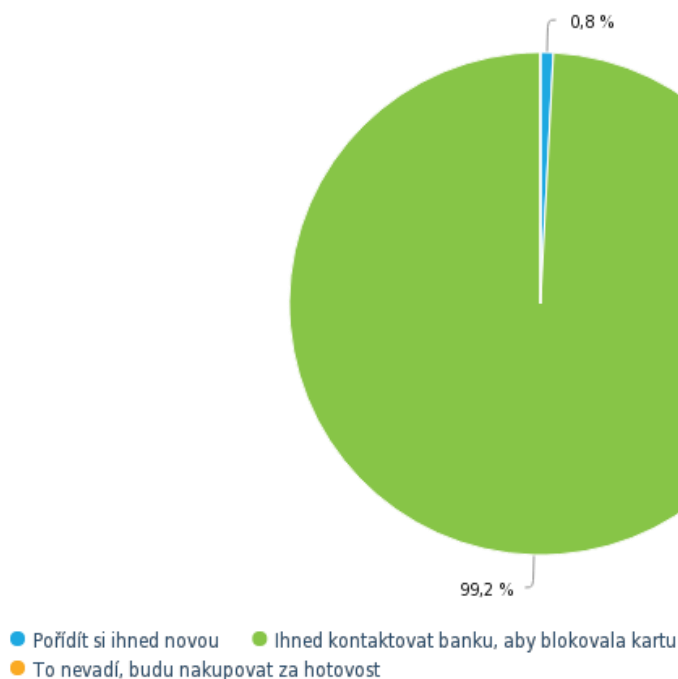
Tabulka č. 2: Znalost výše platu svých rodičů v rámci jednotlivých ročníků

Otázka:	Ano, vím.	Ne, nevím.
Víš, jaký plat mají tvoji rodiče?		
6. třída	31 (52,5 %)	28 (47,5 %)
7. třída	18 (47,4 %)	20 (52,6 %)
8. třída	7 (53,8 %)	6 (46,2 %)
9. třída	6 (54,5 %)	5 (45,5 %)

Graf č. 6 ukazuje, že převážná většina žáků (99,2 %) z výzkumného souboru tvrdí, že jako první věc, kterou by udělali po ztrátě platební karty, by bylo okamžité kontaktování banky s prosbou, aby kartu blokovala. Toto tvrzení zastává celkem 120 žáků. Jeden žák (0,8 %) by si po ztrátě karty pořídil jako první ihned novou kartu. Nikdo nevybral možnost „to nevadí, budu nakupovat za hotovost“.

Graf č. 6: Ztráta platební karty

6. Co bys měl/a udělat jako první, když ztratíš platební kartu?

Z tabulky č. 3 je zjevné, že co se znalosti postupu po ztrátě platební karty týče, téměř všichni žáci, až na jednoho, odpověděli na danou otázku správně – označili možnost „ihned kontaktovat banku, aby blokovala kartu“.

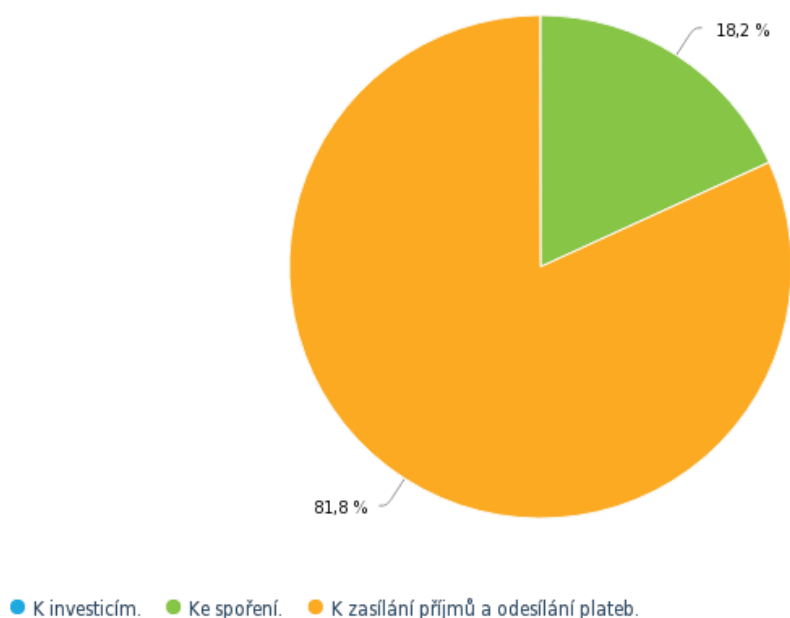
Tabulka č. 3: Znalost postupu při ztrátě platební karty v rámci jednotlivých ročníků

Otázka: Co bys měl/a udělat jako první, když ztratíš platební kartu?	Pořídít si ihned novou	Ihned kontaktovat banku, aby blokovala kartu	To nevadí, budu nakupovat za hotovost
6. třída	1 (1,7 %)	58 (98,3 %)	0 (0 %)
7. třída	0 (0 %)	38 (100 %)	0 (0 %)
8. třída	0 (0 %)	13 (100 %)	0 (0 %)
9. třída	0 (0 %)	11 (100 %)	0 (0 %)

Graf č. 7 zobrazuje odpovědi na otázku, k jakému účelu se používá běžný účet. Celkem 99 žáků, což je 81,8 % z výzkumného souboru, zvolilo odpověď „k zasílání příjmů a plateb“. Zbýlých 22 žáků (18,2 %) odpovědělo, že běžný účet se využívá ke spoření. Odpověď „k investicím“ ne zvolil nikdo.

Graf č. 7: Účel běžného účtu

7. K čemu se používá běžný účet?

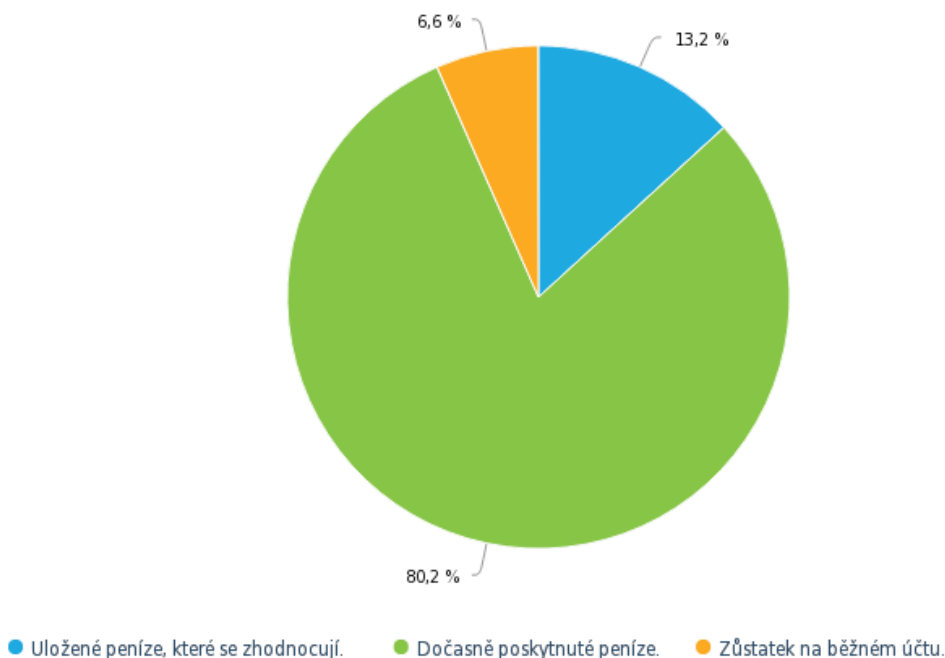
Tabulka č. 4: Znalost účelu použití běžného účtu v rámci jednotlivých ročníků

Otázka: K čemu se používá běžný účet?	K investicím.	Ke spoření.	K zasílání příjmů a odesílání plateb.
6. třída	0 (0 %)	9 (15,3 %)	50 (84,7 %)
7. třída	0 (0 %)	7 (18,4 %)	31 (81,6 %)
8. třída	0 (0 %)	3 (23,1 %)	10 (76,9 %)
9. třída	0 (0 %)	3 (27,3 %)	8 (72,7 %)

Graf č. 8 zobrazuje, co si žáci představují pod pojmem úvěr. Nejvíce žáků, konkrétně 97 (80,2 %) určilo možnost „dočasně poskytnuté peníze“. 16 žáků (13,2 %) si jako úvěr představuje uložené peníze, které se zhodnocují. 8 žáků (6,6 %) si myslí, že úvěr je zůstatek na běžném účtu.

Graf č. 8: Pojem úvěr

8. Co si představíš pod pojmem úvěr?

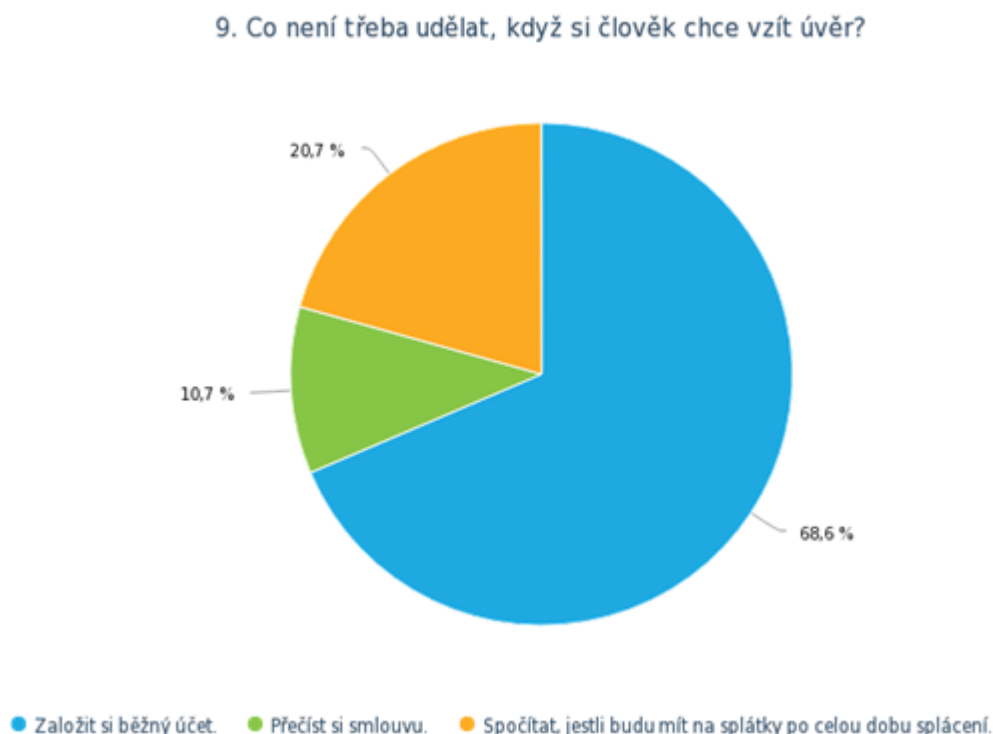

Tabulka č. 5: Znalost pojmu *úvěr* v rámci jednotlivých ročníků

Otázka: Co si představíš pod pojmem úvěr?	Uložené peníze, které se zhodnocují.	Dočasně poskytnuté peníze.	Zůstatek na běžném účtu.
6. třída	11 (18,6 %)	44 (74,6 %)	4 (6,8 %)
7. třída	1 (2,6 %)	35 (92,1 %)	2 (5,3 %)
8. třída	1 (7,7 %)	11 (84,6 %)	1 (7,7 %)
9. třída	3 (27,3 %)	7 (63,6 %)	1 (9,1 %)

Na grafu č. 9 lze vidět, jak žáci odpovídali na otázku „Co není třeba udělat, když si člověk chce vzít úvěr?“. 83 žáků, tedy zhruba dvě třetiny (68,6 %) výzkumného souboru, tvrdí, že si při založení úvěru není třeba založit běžný účet. 25 žáků (20,7 %) si myslí, že není třeba si spočítat, jestli budu mít na splátky po celou dobu splácení úvěru. 13 žáků (10,7 %) odpovědělo, že není třeba si před poskytnutím úvěru přečíst smlouvu.

Graf č. 9: Poskytnutí úvěru

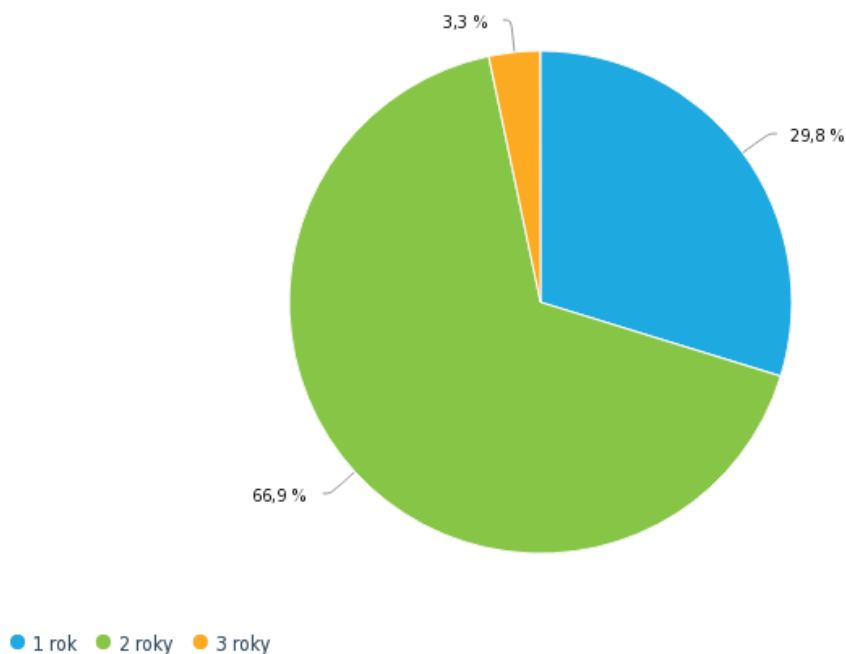
Tabulka č. 6: Znalost náležitostí ohledně poskytnutí úvěru v rámci jednotlivých ročníků

Otázka: Co není potřeba udělat, když si člověk chce vzít úvěr?	Založit si běžný účet.	Přečíst si smlouvu.	Spočítat, jestli budu mít na splátky po celou dobu splácení.
6. třída	42 (71,2 %)	8 (13,6 %)	9 (15,2 %)
7. třída	28 (73,7 %)	2 (5,3 %)	8 (21,0 %)
8. třída	7 (53,8 %)	2 (15,4 %)	4 (30,8 %)
9. třída	6 (54,5 %)	1 (9,1 %)	4 (36,4 %)

Jak žáci odpovídali na otázku týkající se doby záruky na koupené zboží, zobrazuje graf č. 10. Celkem 81 žáků, cca dvě třetiny z výzkumného souboru (66,9 %), označili odpověď dva roky. 36 žáků (29,8 %) zvolilo možnost 1 rok a 4 žáci (3,3 %) tvrdí, že záruční doba na zakoupené zboží je dle zákona 3 roky.

Graf č. 10: Doba záruky na koupené zboží dle zákona

10. Jaká záruka se dle zákona poskytuje na koupené zboží?

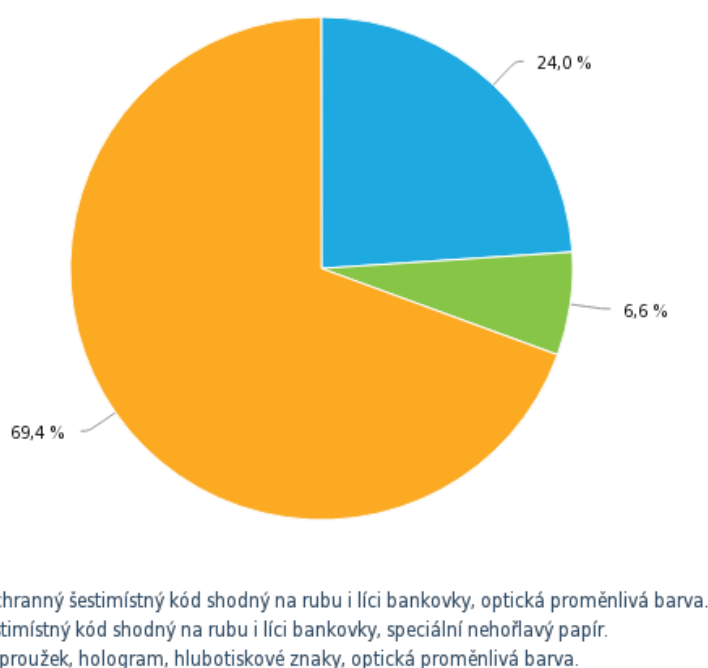
Tabulka č. 7: Znalost záruky na zakoupené zboží v rámci jednotlivých ročníků

Otázka:	1 rok	2 roky	3 roky
Jaká záruka se dle zákona poskytuje na zakoupené zboží?			
6. třída	15 (25,4 %)	41 (69,5 %)	3 (5,1 %)
7. třída	13 (34,2 %)	25 (65,8 %)	0 (0 %)
8. třída	5 (38,5 %)	8 (61,5 %)	0 (0 %)
9. třída	3 (27,3 %)	7 (63,6 %)	1 (9,1 %)

Graf č. 11 ukazuje, jak žáci odpovídali na otázku týkající se druhů ochranných znaků bankovek. Nejvíce žáků, celkem 84 (69,4 %) tvrdí, že ochrannými znaky bankovek je vodoznak, ochranný proužek, hologram, hlubotiskové znaky a optická proměnlivá barva. 29 žáků, skoro jedna čtvrtina z výzkumného souboru (24 %), odpovědělo, že vodoznak, sítotisk, ochranný šestimístný kód shodný na rubu i líci bankovky a optická proměnlivá barva jsou ochrannými znaky bankovek. Nejmenší zastoupení v odpovědi s 8 žáky (6,6 %) získala možnost „sítotisk, ochranný šestimístný kód shodný na rubu i líci bankovky a speciální nehořlavý papír“.

Graf č. 11: Ochranné znaky bankovek a jejich druhy

11. Jaké jsou ochranné znaky bankovek?

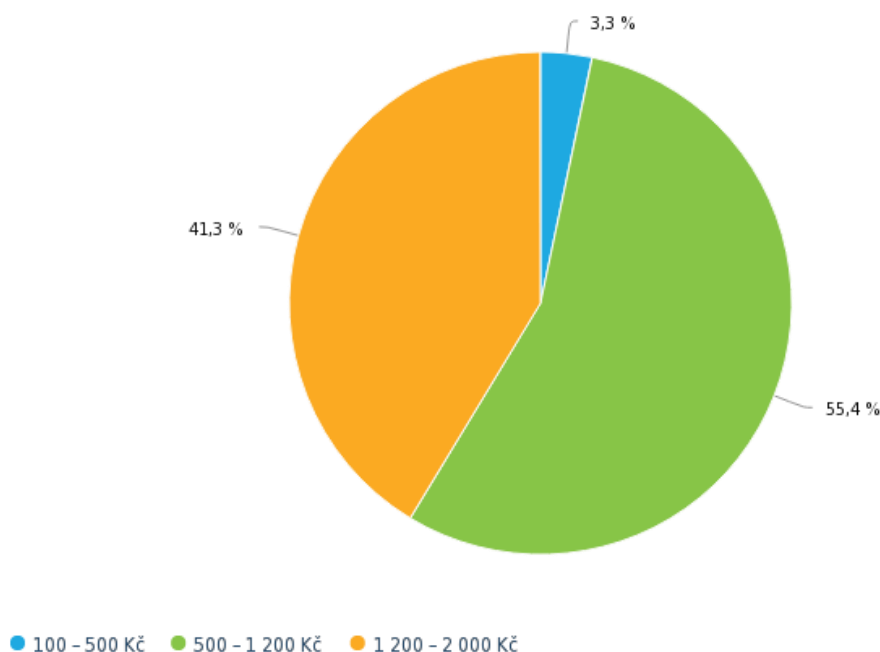

Tabulka č. 8: Znalost ochranných znaků bankovek v rámci jednotlivých ročníků

Otázka: Jaké jsou ochranné znaky bankovek?	Vodoznak, ochranný proužek, hologram, hlubotiskové znaky a optická proměnlivá barva.	Vodoznak, sítotisk, ochranný šestimístný kód shodný na rubu i líci bankovky a optická proměnlivá barva.	Sítotisk, ochranný šestimístný kód shodný na rubu i líci bankovky, speciální nehořlavý papír.
6. třída	42 (71,2 %)	12 (20,3 %)	5 (8,5 %)
7. třída	28 (73,7 %)	8 (21,0 %)	2 (5,3 %)
8. třída	8 (61,5 %)	4 (30,8 %)	1 (7,7 %)
9. třída	6 (54,5 %)	5 (45,5 %)	0 (0 %)

Dle grafu č. 12 je zjevné, že dvě odpovědi na otázku týkající se odhadu útraty za elektřinu za měsíc u tříčlenné domácnosti jsou na rozdíl od předchozích otázek poměrně vyrovnané, kde jedna výrazně nevede nad druhou. 67 žáků, tedy více než polovina výzkumného souboru (55,4 %), odhaduje, že útrata za měsíc u tříčlenné domácnosti činí 500 – 1 200 Kč. 50 žáků (41,3 %) si myslí, že útrata je o něco vyšší – 1 200 – 2 000 Kč. Odhad, že daná domácnost za elektřinu měsíčně vynaloží 100 – 500 Kč, mají 4 žáci (3,3 %).

Graf č. 12: Odhad útraty za elektřinu u tříčlenné domácnosti za měsíc
12. Kolik odhadem utratí průměrná tříčlenná domácnost měsíčně za elektřinu?

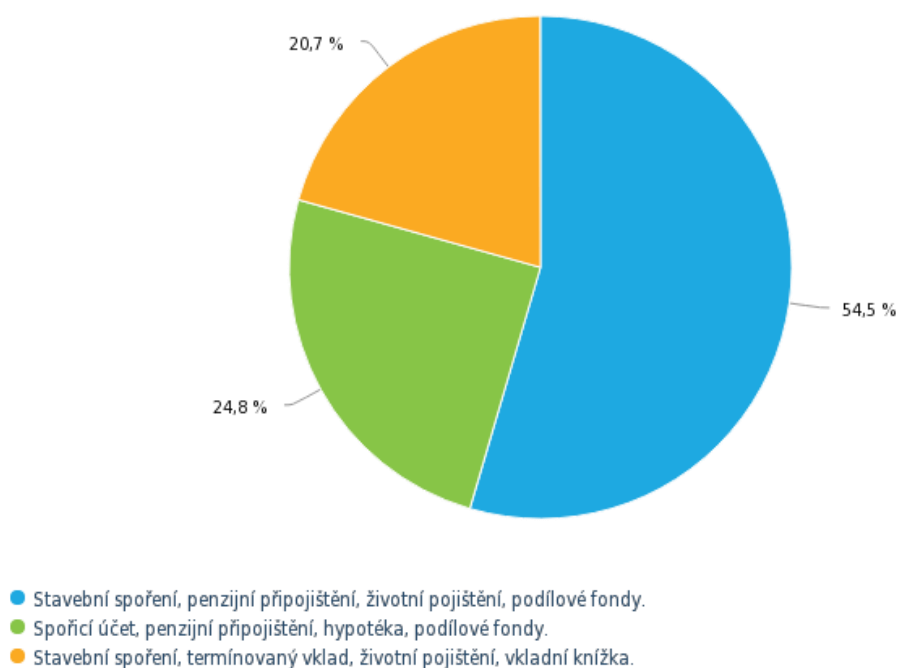
Tabulka č. 9: Odhad útraty za elektřinu u tříčlenné domácnosti za měsíc v rámci jednotlivých ročníků

Otázka: Kolik odhadem utratí průměrná tříčlenná domácnost měsíčně za elektřinu?	100 – 500 Kč	500 – 1 200 Kč	1 200 – 2 000 Kč
6. třída	1 (1,7 %)	34 (57,6 %)	24 (40,7 %)
7. třída	1 (2,6 %)	18 (47,4 %)	19 (50,0 %)
8. třída	0 (0 %)	9 (69,2 %)	4 (30,8 %)
9. třída	2 (18,2 %)	6 (54,5 %)	3 (27,3 %)

Z grafu č. 13 vyplývá, že 66 žáků, o trochu více než polovina výzkumného souboru (54,5 %), určila stavební spoření, penzijní připojištění, životní pojištění a podílové fondy jako řadu produktů, které jsou určeny k dlouhodobému zhodnocení peněz. Cca jedna čtvrtina (24,8 %) s 30 žáky má za to, že spořicí účet, penzijní připojištění, hypotéka a podílové fondy tvoří řadu produktů, které mohou dlouhodobě zhodnocovat peníze. 25 žáků, zhruba jedna pětina výzkumného souboru (20,7 %), označilo možnost „stavební spoření, termínovaný vklad, životní pojištění, vkladní knížka“.

Graf č. 13: Produkty určené k dlouhodobému zhodnocování peněz

13. Urči řadu produktů, které jsou určeny k dlouhodobému zhodnocování peněz:

Tabulka č. 10: Znalost produktů určených k dlouhodobému zhodnocování peněz v rámci jednotlivých ročníků

Otázka:	Stavební spoření, penzijní připojištění, životní pojištění, podílové fondy.	Spořicí účet, penzijní připojištění, hypotéka, podílové fondy.	Stavební spoření, termínovaný vklad, životní pojištění, vkladní knížka.
Urči řadu produktů, které jsou určeny k dlouhodobému zhodnocování peněz?			
6. třída	33 (55,9 %)	11 (18,7 %)	15 (25,4 %)
7. třída	21 (55,3 %)	11 (28,9 %)	6 (15,8 %)
8. třída	8 (61,5 %)	2 (15,4 %)	3 (23,1 %)
9. třída	4 (36,4 %)	6 (54,5 %)	1 (9,1 %)

IV. DISKUZE

Výsledky mé bakalářské práce ovlivnilo několik faktorů. Za nejdůležitější považuji způsob sběru dat. Na Základní škole Marjánka jsem přes pět let působila jako lektor programů primární prevence a žáci i žákyně mě znali osobně. Původně jsem měla v plánu osobní sběr dat. Avšak kvůli nepříznivé epidemické situaci musel proběhnout distančně. Domnívám se, že tento fakt měl největší vliv na počet vyplněných dotazníků. Z celkového počtu 285 žáků a žákyň se dotazníkového šetření účastnilo 121 žáků, což je pouze 34,4 % žáků. Komunikace se školou před samotnou realizací nevykazovala žádné nežádoucí nebo znepokojivé příznaky. Domnívám se tedy, že příčinou malého počtu vyplněných dotazníků byl onen neosobní přístup. A možná u některých žáků též pocity přílišné zátěže a nepříjemných povinností.

Dalším důležitým aspektem, který mohl ovlivnit validitu výsledků, byla samotná volba dotazníku. Dotazník jsem zvolila na základě doporučené diskuse na sociální síti s odborníky na dané téma. Dotazník však byl sestaven již v roce 2014, a nebyl proto v současnosti zcela aktuální. Kdybych dotazníkové šetření dělala znovu, sestavila bych dotazník sama i s otevřenými otázkami, nikoliv pouze s uzavřenými, jak tomu je u použitého dotazníku. Zvolila bych podobné otázky, ale dotazovaným bych umožnila i jejich rozvinutí. Například u otázky číslo 4, kdy měli žáci a žákyně odpovídat na to, zda vědí, co znamená, být finančně gramotný, podle mého mínění zřetelně chybí prostor pro vyjádření. Žáci tak nemohli definovat pojem, aby doložili, že opravdu vědí, co znamená být finančně gramotný. Mohla jsem tedy získat validnější data.

Zůstaneme-li u dotazníku, domnívám se, že otázky číslo 11 a 13 jsou zbytečně složité a jako dotazy pro žáky základních škol dokonce nevhodné. Jedná se o tematiku ochranných znaků bankovek a o produkty, které jsou určeny k dlouhodobému zhodnocování peněz. Dle mého názoru otázky nespádají do okruhu základního povědomí o finanční gramotnosti, ale spíše do pokročilejších znalostí o financích. Otázka číslo 12 by se rovněž mohla zdát jako nevhodně zvolena. Žáci účty neplatí, proč by se tedy měli zajímat o spotřebu elektřiny. Tato otázka však může ilustrovat a dokládat jejich celkovou orientaci ve finanční situaci v domácím prostředí. Prozrazuje povědomí žáků a žákyň o jejich informovanosti týkající se spotřeby elektřiny. Žáci by si od druhého stupně měli postupně všimnout toho, že není vše kolem nich a v prostředí, kde vyrůstají, samozřejmé a zdarma. Měli by se zajímat o celkovou spotřevnost v domácnosti. Například o spotřebu toaletního papíru, spotřebu

elektřiny během vaření, zda je úspornější se sprchovat, nebo si dopřávat vanu apod. Žáci a žákyně druhého stupně by se měli zamýšlet nad spotřebou elektřiny, vody, případně plynu v domácnostech, kde vyrůstají. V dospělosti by pak pro ně bylo výrazně snazší se orientovat ve své vlastní domácnosti a ve spotřebě energií.

Pokud bych měla výzkum realizovat znovu, udělala bych i změnu ve výzkumném souboru. Do výzkumu bych zapojila více škol a porovnávala bych povědomí o finanční gramotnosti žáků mezi nimi. Domnívám se však, že výběr většího výzkumného vzorku, by vyžadoval i větší rozsah zkoumání a více času, což se nabízí spíše jako téma diplomové práce.

Přála bych si, aby úroveň znalostí finanční gramotnosti u českých dětí byla minimálně taková, jako je tomu na Základní škole Marjánka. Zvýšení finanční gramotnosti lze dosáhnout různými způsoby. Jedním z nich jsou zmíněné programy primární prevence, které nejsou tak četné. Zpravidla se jedná o dvě nebo tři vyučovací hodiny za pololetí. Dnes již existují on-line programy, aplikace a hry, které mohou zvyšovat finanční povědomí taktéž a častěji než preventivní programy. Děti mnohdy tráví na chytrém telefonu mnoho času a používají ho denně. Proto by se mohly touto cestou vzdělávat každý den, kdyby je k tomu inspirovalo a vedlo jejich nejbližší okolí. Nejlépe samozřejmě rodiče, učitelé, spolužáci a externí pracovníci včetně lektorů programů primární prevence.

V. ZÁVĚR

Obecně můžeme říci, že dnešní doba je velmi zaměřená na osobní rozvoj. Máme kolem sebe spoustu motivačních knih, videí, příspěvků na sociálních sítích, které inspirují k upřímnému pohledu do naší autenticity. Dle mého názoru i finanční gramotnost je nezbytnou součástí současné podoby osobního rozvoje a je proto důležité se jí zabývat.

Na základě výsledků mé bakalářské práce se domnívám, že znalosti v oblasti finanční gramotnosti u žáků a žákyň Základní školy Marjánka jsou více než uspokojivé. Prvním cílem mého zkoumání bylo zjistit ve jmenované základní škole rozsah znalostí v oblasti finanční gramotnosti. Výsledek nasvědčuje značně širokému rozsahu znalostí této problematiky. Žáci znají základní pojmy týkající se finanční gramotnosti. Většina žáků tedy chápe význam běžného účtu, rozumí hlavním funkcím kreditních karet, mají představu o spotřebě energií v domácnosti, o době záruky vztahující se na zakoupené zboží a mají správné informace o vzhledu českých bankovek, což svědčí o více než dobré úrovni finanční gramotnosti.

Druhým cílem bylo porovnání výsledků v rámci jednotlivých ročníků. Výsledky dotazníkového šetření ve všech ročnících byly velmi podobné. Překvapivé bylo zjištění, že výsledky se lišily jen nepatrně. Nejširší a náležitě zevrubné znalosti daného tématu má šestý ročník. Následuje osmý a sedmý. Nejméně správných odpovědí měli žáci devátých ročníků. Odpověď na otázku, proč tomu tak je, by vyžadovala další zkoumání. Což by podle mého mínění již přesahovalo cíl této výzkumné práce.

Ze závěrů je patrné, že výzkumný vzorek byl příliš malý na hodnocení a generalizování výsledků. Žáci dané školy mají k financím kladný vztah a zdá se, že jsou ke správnému zacházení s financemi přiměřeně vedeni. Kdyby na ostatních základních školách druhého stupně byly výsledky podobné, byla by úroveň finančního povědomí českých dětí postavena na pevných základech. Školy by se díky tomu mohly věnovat dalšímu rozvoji v dané oblasti.

Má bakalářská práce nabízí zjištění, že přinejmenším na jedné základní škole jsou znalosti z oblasti finanční gramotnosti uspokojivé. Se získanými informacemi lze dále pracovat. Mé doporučení pro školu je, aby se pokusila zařadit do výuky hravé techniky, které (v rámci určitých školních předmětů například matematiky nebo informatiky) podporují další rozvoj v oblasti finanční gramotnosti. Žáci by mohli zažívat rozvoj finanční

gramotnosti zábavnou formou a tím svůj celkově pozitivní vztah k financím ještě více posílit.

I přes uspokojivé výsledky výzkumu si myslím, že na Základní škole Marjánka má smysl zařazovat mezi témata programů primární finanční gramotnost. Před volbou a zařazením tématu finanční gramotnosti bych však vždy doporučila diskusi mezi školním metodikem primární prevence a organizací, která určitá témata programů primární prevence nabízí. V každém případě je nutné respektovat a vycházet z konkrétních potřeb dané školy a podle toho zařadit vhodné téma programu primární prevence.

VI. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BIBLIOGRAFICKÉ ZDROJE

BERTL Ivan. *Finanční gramotnost jako nástroj sociální adaptace a příležitost k překonání negativních důsledků sociálních problémů*. Praha: Česká andragogická společnost, 2017. ISBN 978-80-905460-8-0.

BÁRTÍK Pavel, MIOVSKÝ Michal, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

CIPRA Tomáš. *Praktický průvodce finanční a pojistnou matematikou*. Vydání III., v Ekopressu II. Praha: Ekopress, 2015. ISBN 978-80-87865-18-7.

DVOŘÁK Petr. *Komerční bankovníctví pro bankéře a klienty*. 2. aktualizované vydání Praha: Linde, 2001. Praktické příručky (Linde). ISBN 80-7201-310-6.

FIALOVÁ Helena a Jan FIALA. *Ekonomický slovník: s odborným výkladem česky a anglicky*. 3., aktualizované a rozšířené vydání Praha: A plus, 2014. ISBN 978-80-87681-02-2.

FRIEDL Arnošt. *Školské zákony: (komentář)*: ve znění platném k 1. 1. 2001. 4. doplněné vydání Praha: Eurounion, 2001. ISBN 80-85858-95-9.

JURÁKOVÁ Marcela. *Primární prevence: sborník pro školní metodiky prevence*. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-7083-677-6.

KODEROVÁ Jitka, Milan SOJKA a Jiří HAVEL. *Teorie peněz*. 2., rozšířené vydání Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-640-0.

MARTANOVÁ Veronika. *Manuál certifikátora: nástroj k praktické realizaci procesu certifikace dle certifikačního řádu a metodiky místního šetření v souladu se standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-92-7.

MARTANOVÁ Veronika. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze: Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-75-0.

MIOVSKÝ Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.

Národní strategie finančního vzdělávání (2007, akt. 2010).

NEŠPOR Karel., Ladislav CSÉMY, Hana PERNICOVÁ. *Zásady efektivní primární prevence*. Praha: Sportpropag, 1999.

HILL Napoleon. *Myšlením k bohatství: pro 21. století*. Vydání druhé. Přeložil Václav KOUTNÝ. Praha: Dobrovský, 2017. Knihy Omega. ISBN 978-80-7390-901-7.

PAVLAS, MARTANOVÁ, V. a kol., 2012. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Togga. ISBN 978-80-87258-75-0.

PREV-CENTRUM, Z. Ú. *Metodika programu všeobecné primární prevence pro 1. stupeň základní školy*, verze 3/2016.

VRÁNOVÁ Šárka, Hana ŠEDOVIČ, Petra BRÁZDILOVÁ, Radana JANÁČOVÁ a Václav STRNADEL. *Studijní materiály k projektu Finance a my*. Zlín: Obchodní akademie Tomáše Bati a Vyšší odborná škola ekonomická Zlín, 2008. ISBN 978-80-7318-694-4.

ŠKVÁRA Miroslav. *Finanční gramotnost*. Druhé vydání. Praha: Miroslav Škvára, 2016. ISBN 978-80-904823-3-3.

URÁKOVÁ, Marcela. *Primární prevence: sborník pro školní metodiky prevence*. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-7083-677-6.

WEBOVÉ ZDROJE:

file:///Users/evelina/Downloads/MO_Zasady_efekt_prim_prevence.pdf

<https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani>

<http://www.kapezet.cz/standardy-odborné-zpusobilosti-poskytovatelu-programu-skolske-primární-prevence-rizikoveho-chovani>

https://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/administrativa-a-dokumentace-ve-skolstvi/metodiky-a-postupy/PH_20006_07_51_MP_k_prevenci_SPJ_k_podpisu_mini.pdf

<https://www.idnes.cz/finance/srovnejte-sve-financni-znalosti-se-zaky-druheho-stupne-zs.St373>

<https://mallpay.cz/kreditni-karta/>

<https://www.penize.cz/slovník/depozitni-ucet>

<https://www.srovnejto.cz/slovník-pojmu/pujcky-a-uvery/uverovy-ucet/>

<https://www.zsmarjankapraha6.cz/o-nas>

<https://www.dtest.cz/jak-na-financni-gramotnost-u-deti>

JINÉ ZDROJE:

Prev-Centrum, z.ú. *Metodika programu všeobecné primární prevence*. Verze 4/2016.

PrevCentrum, z.ú. *Metodika programu všeobecné primární prevence pro 1. stupeň ZŠ*. Verze 1/2016.

VII. PŘÍLOHY

Příloha A – seznam použitých tabulek a grafů

Seznam tabulek

1. Tabulka č. 1: Znalost pojmu finanční gramotnost v rámci jednotlivých ročníků (str. 44)
2. Tabulka č. 2: Znalost výše platu svých rodičů v rámci jednotlivých ročníků (str. 45)
3. Tabulka č. 3: Znalost postupu při ztrátě platební karty v rámci jednotlivých ročníků (str. 46)
4. Tabulka č. 4: Znalost účelu použití běžného účtu v rámci jednotlivých ročníků (str. 47)
5. Tabulka č. 5: Znalost pojmu *úvěr* v rámci jednotlivých ročníků (str. 48)
6. Tabulka č. 6: Znalost náležitostí ohledně poskytnutí úvěru v rámci jednotlivých ročníků (str. 49)
7. Tabulka č. 7: Znalost záruky na zakoupené zboží v rámci jednotlivých ročníků (str. 50)
8. Tabulka č. 8: Znalost ochranných znaků bankovek v rámci jednotlivých ročníků (str. 51)
9. Tabulka č. 9: Odhad útraty za elektřinu u tříčlenné domácnosti za měsíc v rámci jednotlivých ročníků (str. 52)
10. Tabulka č. 10: Znalost produktů určených k dlouhodobému zhodnocování peněz v rámci jednotlivých ročníků (str. 53)

Seznam grafů

1. Graf č. 1: Rozložení vyplnění dotazníku na základě pohlaví žáků (str. 41)
2. Graf č. 2: Rozložení žáků na základě věku (str. 42)
3. Graf č. 3: Rozložení vyplnění dotazníku na základě třídy (str. 43)
4. Graf č. 4: Pojem finanční gramotnost (str. 44)
5. Graf č. 5: Plat rodičů (str. 45)
6. Graf č. 6: Ztráta platební karty (str. 46)
7. Graf č. 7: Účel běžného účtu (str. 47)
8. Graf č. 8: Pojem úvěr (str. 48)
9. Graf č. 9: Poskytnutí úvěru (str. 49)
10. Graf č. 10: Doba záruky na koupené zboží dle zákona (str. 50)
11. Graf č. 11: Ochranné znaky bankovek a jejich druhy (str. 51)
12. Graf č. 12: Odhad útraty za elektřinu u tříčlenné domácnosti za měsíc (str. 52)
13. Graf č. 13: Produkty určené k dlouhodobému zhodnocování peněz (str. 53)

Příloha B – dotazník pro výzkumné šetření

Ahoj,

mé jméno je Evelína Hettnerová. Možná si mě pamatuješ, lektorovala jsem u Tebe ve třídě se svým kolegou Vojtou programy primární prevence rizikového chování.

Ráda bych Tě tímto požádala o vyplnění dotazníku týkající se finanční gramotnosti, který bude sloužit jako podklad k mojí bakalářské práci. Nemusíš se bát, není to žádný test, a navíc je dotazník **anonymní**, tudíž nikde nebude zveřejněno Tvé jméno ani Tvé odpovědi. Poprosím Tě tedy o co největší upřímnost.

Dotazník má celkem 13 otázek. Jeho vyplnění by mělo zabrat necelých **10 minut**.

Předem Ti děkuji za jeho vyplnění.

Evelína

1. Jsem...

- Dívka
- Chlapec

2. Je mi...

- 11 let
- 12 let
- 13 let
- 14 let
- 15 let

3. Chodím do...

- 6. třídy
- 7. třídy
- 8. třídy
- 9. třídy

4. Víš, co znamená být finančně gramotný?

- Ano, vím.
- Možná trošku tuším.
- Ne, nevím.

5. Víš, jaký plat mají Tvoji rodiče?

- Ano, vím.
- Ne, nevím.

6. Co bys měl/a udělat jako první, když ztratíš platební kartu?

- Pořídit si ihned novou.
- Ihned kontaktovat banku, aby blokovala kartu.
- To nevadí, budu nakupovat za hotovost.

7. K čemu se používá běžný účet?

- K investicím.
- Ke spoření.
- K zasílání příjmů a odesílání plateb.

8. Co si představíš pod pojmem úvěr?

- Uložené finance, které se zhodnocují.
- Dočasně poskytnuté peníze.
- Zůstatek na běžném účtu.

9. Co není třeba udělat, když si člověk chce vzít úvěr?

- Založit si běžný účet.
- Přečíst si smlouvu.
- Spočítat, jestli budu mít na splátky po celou dobu splácení.

10. Jaká záruka se dle zákona poskytuje na koupené zboží?

- 1 rok
- 2 roky
- 3 roky

11. Jaké jsou ochranné znaky bankovek?

- Vodoznak, sítotisk, ochranný šestimístný kód shodný na rubu i líci bankovky, optická proměnlivá barva.
- Sítotisk, ochranný šestimístný kód shodný na rubu i líci bankovky, speciální nehořlavý papír.
- Vodoznak, ochranný pruh, hologram, hlubotiskové znaky, optická proměnlivá barva.

12. Kolik odhadem utratí průměrná tříčlenná domácnost měsíčně za elektřinu?

- 100 – 500 Kč
- 500 – 1 200 Kč
- 1 200 – 2 000 Kč

13. Urči řadu produktů, které jsou určeny k dlouhodobému zhodnocování peněz:

- Stavební spoření, penzijní připojištění, životní pojištění, podílové fondy.
- Spořicí účet, penzijní připojištění, hypotéka, podílové fondy.
- Stavební spoření, termínovaný vklad, životní pojištění, vkladní knížka.